

”Kerro että osaat auttaa”

9–14-vuotiaiden ajatuksia verkkohäirintään puuttumisesta

Anastasia Byleeva

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2022

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

BYLEEVA, ANASTASIA:

"Kerro että osaat auttaa"

9–14-vuotiaiden ajatuksia verkkohäirintään puuttumisesta

Opinnäytetyö 56 sivua, joista liitteitä 4 sivua

Marraskuu 2022

Verkkohäirintää on ollut olemassa jo pitkään monissa eri muodoissa, ja se kehittyy ja sopeutuu eri toimintaympäristöihin jatkuvasti. Verkkohäirinnän yleisimmät muodot ovat kiusaaminen sekä seksuaalinen häirintä ja ahdistelu, joita voi tapahtua kaikkialla, missä ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Se on ajasta ja paikasta riippumatonta, sen osapuolet voivat olla toisilleen tuntemattomia, ja se voi levitä nopeasti. Ongelman laajuuden ja monimuotoisuuden lisäksi siihen puuttumista haastaa myös se, että lapset eivät aina luota aikuisten taitoihin ja kykyihin auttaa, mikä johtaa avun pyytämisen kynnyksen nousuun. Onkin ymmärrettävää, että puuttuminen voi joskus olla hyvinkin haastavaa, mutta samalla nämä ovat juuri niitä syitä, miksi ongelman ratkaisuun tarvitaan toimivia keinoja.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, mutta myös kvantitatiivisella datalla oli oleellinen merkitys. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Sua varten Somessa -hankkeen kanssa, ja tutkimusdataa kerättiin hankkeen sosiaalisessa mediassa julkaistun verkkokyselyn kautta. Tarkoituksena oli selvittää 9–14-vuotiaiden kokemuksia verkkohäirinnästä ja puuttumistilanteista sekä lasten ajatuksia siitä, kuinka toimiviksi ja turvallisiksi he kokevat kyseiset puuttumisen keinot. Tavoitteena oli tuottaa opinnäytetyön avulla tietoa siitä, miten lapset itse kokevat puuttumistilanteet ja miten niitä olisi parannettava.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että monet aikuiset suhtautuvat verkkomaailmaan edelleen hyvin epäroivästi ja monilta puuttuu tietoa verkkohäirintään puuttumisesta. Puuttuminen oli paikoin hyvin puutteellista ja johti joskus myös lasten olon pahenemiseen. Lapsia syyllistetään edelleen varomattomuudesta ja rangaistaan heidän kokemastaan verkkohäirinnästä, mikä saa lapset vaikenemaan ilmiöstä, mikä tekee tunnistamisen ja puuttumisen entistä vaikeammaksi. Lapset tekivät monia ehdotuksia puuttumisen kehittämiseksi, ja vastauksissa korostui etenkin tarve dialogisuudelle ja yhteistyölle. Lapset muistuttivat myös siitä, että aikuisilla tulisi olla enemmän ajankohtaista ja oikeaa tietoa verkkomaailmasta ja sen vaaroista. Tuloksia voidaan hyödyntää puuttumiskeinojen kehittämisessä sekä aikuisten kouluttamisessa siitä, miten lasta voi auttaa verkkohäirintätilanteissa.

Asiasanat: verkkohäirintä, verkkokiusaaminen, seksuaalinen häirintä verkossa, ahdistelu verkossa, lapset

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

BYLEEVA, ANASTASIA:

“Say That You Know How to Help”

Thoughts of 9–14-year-olds on Methods of Intervention in Online Harassment

Bachelor's thesis 56 pages, appendices 4 pages

November 2022

The most common forms of online harassment are online bullying and online sexual harassment, which can take place anywhere where people are in contact with each other. Its parties may be complete strangers and it can spread rapidly through the internet. At the same time, children often do not trust the abilities and skills of adults to help. It can therefore understandably be sometimes hard to manage or stop, and that is exactly why effective ways to tackle this issue are needed.

The purpose of this thesis was to study 9–14-year-old children's experiences with online harassment, intervention situations, and their thoughts on how effective these means of intervention are. The goal of this thesis was to produce information about how means of intervention should be improved to be the more pleasant and helpful. This thesis was conducted as a qualitative study in cooperation with Sua varten Somessa (For you in social media) -project, and the data was gathered using an online survey.

The results of this thesis show that unfortunately adults often lack knowledge and correct information about the online world and how to intervene in online harassment. Children brought up many suggestions for improving intervention and reminded of the need for adults to better educate themselves on these topics. The results of this thesis can be utilised to help develop means of intervention and to educate adults on how to help children in online harassment situations.

Key words: online harassment, online bullying, online sexual harassment, children

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KOHDEJOUKKO	7
3	TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	8
4	OPINNÄYTETYÖN RAKENNE	10
	4.1 Tutkimusote	10
	4.2 Tutkimusmenetelmä.....	10
	4.3 Analysointi.....	11
5	VERKKOHÄIRINTÄ JA SIIHEN PUUTTUMINEN	12
	5.1 Kiusaaminen verkossa	12
	5.2 Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu verkossa	14
	5.3 Verkkohäirintään puuttuminen	15
	5.4 Puuttumisen haasteet	18
	5.5 Sosionomin työn näkökulma	19
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	22
	6.1 Sua varten somessa -hanke	22
	6.2 Kyselyn rakentaminen.....	23
	6.3 Kyselyn julkaisu.....	25
7	KYSELYN TULOKSET	26
	7.1 Perustiedot.....	26
	7.2 Verkkohäirinnän esiintyvyys, sen näkeminen ja kokeminen.....	26
	7.3 Verkkohäirinnän muodot	29
	7.4 Verkkohäirinnästä kertominen ja kertomatta jättäminen.....	30
	7.5 Avun saaminen ja oma toiminta	33
	7.6 Asiat, jotka helpottavat verkkohäirinnästä kertomista.....	36
	7.7 Tavat, joilla lapset toivoivat verkkohäirintään puututtavan	38
	7.8 Tavat, jotka eivät toimi verkkohäirintään puuttumisessa	40
8	POHDINTA	43
	8.1 Johtopäätökset.....	43
	8.2 Luotettavuus ja eettisyys	45
9	JATKOTUTKIMUSAIHEET	47
	LÄHTEET	48
	LIITTEET	53
	Liite 1. Kysely.....	53

1 JOHDANTO

Jos lapsi kertoisi sinulle, että häntä kiusataan verkossa, tai että hän on saanut haluamattaan jonkun alastonkuvia, tietäisitkö miten toimia? Verkkomaailma on nykyään tärkeä osa lasten jokapäiväistä elämää, ja se kulkee kätevästi monen mukana kaikkialla puhelimessa. Sosiaalisen median alustat ja muu verkko tarjoavat lapsille harrastuksia, kaverisuhteita, viihdettä, tietoa ja itseilmaisun keinoja. Mutta valitettavasti verkossa on myös monia ongelmakohtia ja vaaroja, joita lapset voivat kohdata niiden eri muodoista jopa päivittäin.

Verkkohäirintä on jo pitkään jatkunut ilmiö, joka on puhutellut monia etenkin lasten ja nuorten parissa työskenteleviä. Käsite häirintä tarkoittaa yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää. Häirintä on sellaista käyttäytymistä, joka tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaa henkilön ihmisarvoa, on halventavaa, nöyryyttävää, uhkaavaa, vihamielistä tai hyökkäävää. Häirintä voi kohdistua yhteen ihmiseen tai ihmisryhmään, ja sitä voi olla esimerkiksi ilmeet, eleet, suullinen tai kirjallinen viestintä tai epäasiallisen materiaalin julkaisemista verkkoon. (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325; Yhdenvertaisuusvaltuutettu n.d.) Verkkohäirintä on siis hyvin laaja käsite, ja sisältää itseensä muun muassa ilkeät ja loukkaavat kommentit, pilkkaamisen, ahdistelun, kiusaamisen, seksuaalisen häirinnän, vihapuheen, valheiden levittämisen, vainoamisen sekä uhkailun verkon välityksellä (Ratilainen 2020, 6; Lakeus & Keskinen 2021, 4).

Verkkohäirinnän seuraukset voivat usein olla jopa kasvokkaista kiusaamista, seksuaalista häirintää ja ahdistelua vakavampia ja pitkäkestoisempia. Muun muassa ahdistuneisuus, itsetunnon lasku, masentuneisuus, pelkotilat, itsetuhoisuus ja erilaiset syömishäiriöt ovat erittäin yleisiä seurauksia verkkohäirinnän muodosta riippumatta. Etenkin ahdistuneisuuden ja epävarmuuden tunteet ovat vahvempia verkkohäirinnän seurauksena, sillä häirintä voi olla julkista, tekijöitä ja sivustaseuraajia voi olla niin monia ja he voivat olla täysin nimettömiä. Pelko tilanteen pahenemisesta, tietojen ja etenkin kuvien nopeasta leviämisestä ja tekijöiden olemisesta lähipiirissä voivat aiheuttaa erittäin suurta ahdistusta. (Nieminen & Pörhölä 2011, 75, 79–81; Forss 2014, 36–37, 134; Lakeus & Keskinen 2021, 4.)

Etenkin verkkokiusaamisesta ja verkossa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä käytävä yhteiskunnallinen keskustelu on vahvistunut viime vuosina, ja eri tahot ja toimijat ovat myös lähteneet ratkaisemaan verkkohäirinnän ongelmia. Ongelman vakavuuden on tunnistanut myös hallitus, ja muun muassa vihapuheen ja verkkokiusaamisen vastaisia toimia on alettu tehostaa (Sisäministeriö 2019, 10–11). Mutta edelleen huolestuttavan harva lapsi kertoo kokemastaan tai näkemästään verkkohäirinnästä aikuiselle. Syistä siihen on tiedetty jo pitkään: siitä ei haluta puhua koska pelätään sen vain pahentavan tilannetta tai se koetaan hyödyttömäksi (Agatston, Kowalski & Limber 2007, 60). Tähän on ehdottomasti saatava muutos, sillä lapset, joilla ei ole turvallista aikuista kotona tai muissa kasvuympäristöissä, voivat olla haavoittuvammassa asemassa verkossa (Rahja & Helenius 2019). Mutta mikä sitten saisi kertomisen tuntumaan turvalliselta ja hyödylliseltä? Mitkä ovat niitä keinoja, mitkä auttavat verkkohäirintään puuttumisessa? Entä onko joitakin toimintatapoja tai keinoja, mitkä ei toimi lasten mielestä ollenkaan?

Toteutin opinnäytetyöni yhteistyössä Sua varten Somessa -hankkeen kanssa ja selvitimme verkkokyselyn avulla, millaista verkkohäirintää 9–14-vuotiaat lapset kohtaavat nykyään ja millaiseksi he kokevat verkkohäirintään puuttumisen. Halusin tutkimuksen kautta saada ja jakaa tietoa siitä, mikä madaltaisi kertomisen kynnystä ja saisi puuttumisen tuntumaan mielekkäältä ja tarpeelliselta. Opinnäytetyössäni keskityn verkkohäirinnän kolmeen muotoon: verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen, seksuaaliseen häirintään ja ahdisteluun. Alkuperäisenä ideana oli käsitellä verkkohäirinnän koko suurta kokonaisuutta, mutta rajaus oli tärkeä etenkin toteuttamani verkkokyselyn selkeyden ja tulosten käsittelyn kannalta.

2 KOHDEJOUKKO

Tutkimukseni kohdejoukkona olivat 9–14-vuotiaat ja käytän tästä eteenpäin lapsisanaa heistä puhuttaessa. Lastensuojelulaissa lapsena pidetään kaikkia alle 18-vuotiaita ja nuorina 18–24-vuotiaita, ja Nuorisolaissa kaikki alle 29-vuotiaat ovat nuoria (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Nuorisolaki 21.12.2016/1285). Vuoden 2013 nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan lapset ja nuoret itse kuitenkin määrittelivät nuoruuden alkavan noin 10-vuotiaana ja päättyvän noin 20-vuotiaana (Myllyniemi & Berg 2013, 14–16). Lapsi-sanan käytöllä halusin korostaa sitä, että kyseessä ovat alaikäiset henkilöt, joista aikuiset ovat vastuussa ja jotka tarvitsevat vielä aikuisten tukea ja ohjausta monissa asioissa.

Tutkimukseni kohdejoukon ikäryhmä valikoitui osittain yhteistyötahoni Sua varten Somessa -hankkeen kohderyhmän kautta, joka on 8–21-vuotiaat (Loisto settlementti n.d.). Jaoimme saman kiinnostuksen siitä, mitä mieltä etenkin nuorimmat lapset ovat verkkohäirintään puuttumisesta. Nuorimpien lasten ääntä olisi myös saatava enemmän kuuluviin ja osallistettava heitä sellaisten päätösten tekoon, jotka koskettavat juuri heitä. Aikaisemmissa tutkimuksissa verkkohäirinnästä näin nuoria lapsia on harvemmin otettu mukaan, vaikka tieto siitä, että näinkin nuoret lapset käyttävät verkkoa hyvin itsenäisesti, on ollut olemassa jo kauan (Livingstone, Haddon, Görzig & Ólafsson 2011, 24). Kyselyn vastausten keräämisen aikana tutkimukseni kohdejoukkona olivat 8–14-vuotiaat lapset. Vastausajan päädyttyä vastauksia ei kuitenkaan saatu 8-vuotiailta, joten opinnäytetyön otsikkoa on muutettu vastaamaan tätä ja puhun tekstissäni 9–14-vuotiaista.

Lapsilla on oikeus saada tietoa, ilmaista mielipiteitensä ja vaikuttaa, ja tästä on säädetty YK:n yleissopimuksessa lasten oikeuksista. Artiklan 12 mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa, jos lapsi on kykenevä muodostamaan omat mielipiteensä, ja tätä varten lapselle on myös annettava mahdollisuus tulla kuulluksi eri toiminna. Artiklan 13 mukaan lapsella on myös oikeus vapaasti hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa sen eri muodoissa, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

3 TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Useissa edellisissä verkkohäirintää käsittelevissä opinnäytetöissä toistuu sama jatkotutkimusehdotus: olisi tutkittava sitä, miten lapset ja nuoret itse haluaisivat häirintään puuttuttavan (Iso-Jaakkola 2017, 34; Huttula & Karhumaa 2021, 50; Sutelainen 2021, 36–37). Mitkä ovat niitä tekijöitä, jotka saavat lapset tuntemaan asiasta kertomisen aikuiselle turvalliseksi ja hyödylliseksi? Entä kokevatko lapset jotkut puuttumisen keinot tehottomiksi?

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää 9–14-vuotiaiden kokemuksia verkkohäirinnästä, puuttumistilanteista ja heidän ajatuksiaan siitä, miten toimivaksi, turvalliseksi ja hyödylliseksi lapset kokevat verkkohäirintään puuttumisen. Jotta verkkohäirintään puuttuminen olisi toimivaa ja lapsille mieluisaa, olisi oleellista selvittää juuri lapsilta itseltä, mitä mieltä he ovat siitä ja miten sitä voitaisiin kehittää. Tarpeisiin ja toiveisiin on vaikeaa vastata, jos ei ensin tiedä, mitkä tarpeet ja toiveet ovat. Kyseistä kohdejoukkoa on tutkittu riittämättömästi verkkohäirinnan näkökulmasta, vaikkakin verkkohäirintää kohdataan nykyään jo hyvinkin varhaisessa iässä niin kuin kappaleissa 5.1 ja 5.2 tulee ilmi.

Tavoitteena on opinnäytetyöni kautta tuottaa selkeämpää tietoa siitä, miten lapset itse kokevat puuttumistilanteet ja miten niitä olisi parannettava heille mieluisimmiksi. Tällaisten näkökulmien ja kokemusten kautta muun muassa sosiaalialan työntekijät voivat helpommin kurkistaa nuorten maailmaan ja saada asiakaslähtöisempää tietoa toimivista sekä vähemmän toimivista puuttumisen keinoista. Etenkin lasten ja nuorten parissa työskenteleville tämä tieto verkkohäirinnästä muuttuu jatkuvasti yhä oleellisemmaksi, mutta tiedosta on mielestäni hyötyä ihan kaikille aikuisille.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaista verkkohäirintää lapset kohtaavat nykyään ja missä?
2. Millaista verkkohäirintään puuttuminen on lasten mielestä ja miten sitä pitäisi kehittää?

Vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen tulee selville opinnäytetyössäni riippumatta siitä, otanko sen virallisesti tutkimuskysymykseksi vai en. Mutta koska verkkomaailma, ja sen kautta myös verkkohäirintä jatkuvasti muuttuu ja kehittyy, on mielestäni verkkohäirintää koskevissa tutkimuksissa aina myös saatava selville, missä häirintää kohdataan ja millaista se on. Näin tieto tällaisesta jatkuvasti muuttuvasta ilmiöstä pysyy ajan tasalla, ja sen kautta myös oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa toimiminen helpottuu. Toisen tutkimuskysymyksen ja tekemäni kyselyn avulla luon mahdollisuuksia lasten osallistamiselle ja heidän näkökulmien huomioon ottamiselle puuttumiskeinoja kehittäessä.

4 OPINNÄYTETYÖN RAKENNE

4.1 Tutkimusote

Opinnäytetyöni tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisen tutkimuksen keskiössä ovat mitä- ja miten- kysymykset, ja tutkittavien omien näkemysten ja mielipiteiden korostaminen ovat ominainen osa tutkimusta (Juhila n.d.). Nämä kysymykset tulevat esille jo tutkimuskysymyksissäni, ja koko idea opinnäytetyölle lähti liikkeelle halusta ottaa lasten mielipiteet paremmin huomioon. Opinnäytetyöni myös kuvailee tiettyä ilmiötä ja pyrkii ymmärtämään sitä paremmin, mikä on myös oleellinen osa laadullista tutkimusta. Tämä tutkimusote on erityisen sopiva etenkin silloin, kun tutkittavasta aiheesta ei ole paljon aikaisempaa tutkimustietoa tai teoriaa. (Kananen 2014, 16–19.) Verkkohäirintää ilmiönä ja nuorten kohtaamaa verkkohäirintää on kyllä tutkittu, mutta koen, että tietoa lasten näkemuksista ja mielipiteistä aiheesta ei ole läheskään tarpeeksi.

Vaikka tutkimusote suosii laadullista tietoa, ei kvantitatiiviselta eli määrälliseltä datalta voinut opinnäytetyössäni välttyä täysin. Tarvitsin sitä aiheen teorian käsittelyssä sekä kyselyn kysymyksissä. Määrällinen data kertoo opinnäytetyössäni muun muassa yleisyydestä ja esiintyvyydestä, ja tällaisen tiedon kertominen on tärkeää myös tutkimusaiheen ajankohtaisuudesta ja tarpeellisuudesta viestimisen kannalta. Tämä määrällinen tieto auttaa pitämään tiedon verkkohäirinnästä ajan tasalla ja mahdollistaa oikeassa paikassa ja oikeaan aikaan toimimisen. Nämä kaksi eri tutkimusotetta täydentävät toisiaan: määrällinen data antaa tutkimukselle laajuutta ja laadullinen taas syvyyttä (Kananen 2014, 22–23, 142–143). Ja kuten aikaisemmin mainitsinkin, tutkimusongelmaani olisi vaikeaa käsitellä ja tutkia ilman molempien tutkimusotteiden käyttöä.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäni eli se, miten tutkin tutkimusongelmaani, on anonyymi verkkokysely. Menetelmän tarkoituksena on tuottaa totuudenmukainen, luotettava ja

uskottava ratkaisu tutkimusongelmaan, ja koin verkkokyselyn olevan tämän aiheen ja kohdejoukon kohdalla paras valinta. Aineistoa eli vastauksia kyselyyn kerätään niin paljon, että tutkimusongelmaan saadaan vastaus ja ilmiö voidaan ymmärtää. (Kananen 2014, 18–19, 64–65, 99.)

Kysely sisälsi sekä avoimia että monivalintakysymyksiä, joilla huomioidaan sekä lasten mielipiteet että määrällinen data. Kysely toteutettiin Google Formsissa. Kysymyksiä oli yhteensä 17, mutta jokaiseen niistä ei ollut pakko vastata. Kysymyksistä 7 oli kaikille pakollisia kysymyksiä ja vastausta ei voinut lähettää vastamatta niihin. Kyselyn rakentamisesta, kysymyksistä ja toteuttamisesta kerron tarkemmin kappaleessa 6.2.

4.3 Analysointi

Käytin opinnäytetyössäni teoriaohjaavaa analyysiä, jossa pääpainona on saatujen tutkimustulosten tarkkailu ja analysointi. Aloitin opinnäytetyöni avaamalla verkkohäirintään liittyvää teoriaa ja myöhemmin liitin sen saamieni tulosten rinnalle. Analyysi ei siis perustu suoraan teoriaan, vaan teoria kulkee analyysin vierellä ja on apuna uudenlaisen tiedon tuottamisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109.) Analyysissä keskitytään siis eniten saatujen tulosten tarkkailuun, eikä teoriaa olla testaamassa vaan se ohjaa ja on vuorovaikutuksessa uuden tiedon kanssa.

Kyselyn vastausajan päädyttyä siirryin tulosten analysointiin. Ensin oli tärkeää lukea jokainen vastaus läpi ja tarkistaa niiden laatu. Määrällisen tiedon käsittelyssä käytin Exceliä, ja laadullisen tiedon eli lasten kirjoittamien avovastausten käsittelyssä käytin teemoittelua. Tämä tarkoittaa sanotun tai kirjoitetun tiedon pilkkomista ja ryhmittelyä aihepiirien mukaan, jotta eri vastauksista löydettäisiin niitä yhdistävät pääsanomat (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105). Näin joka ikistä lasten vastausta ei tarvitse kirjoittaa opinnäytetyöhön, vaan vain tärkein tieto tuodaan tutkimukseen. Tämä myös auttaa yleisyyden hahmottamisessa, kun tuloksia tutkitaan yleisimmin esiintyvien teemojen kautta.

5 VERKKOHÄIRINTÄ JA SIIHEN PUUTTUMINEN

5.1 Kiusaaminen verkossa

Seuraavaksi kerron tarkemmin tutkimastani kolmesta verkkohäirinnän muodosta, verkkohäirintään puuttumisesta, sen haasteista ja sosionomin työn näkökulmasta. On kuitenkin tärkeää muistaa, että eri verkkohäirinnän muodoista yleensä löytyy osia muistakin verkkohäirinnän muodoista ja tavoista, mikä on havaittavissa tekstistäni.

Verkkokiusaaminen on kiusaamista verkon välityksellä. Se koostuu pitkälti samoista elementeistä kuin kasvokkain tapahtuvassa kiusaamisessa, ja tämän takia on oleellista ymmärtää myös kasvokkaisen kiusaamisen mekanismit. Kiusaaminen syntyy ja kehittyy yhteisöissä, joissa ”jäsenet eivät voi valita muita jäseniä, he kuuluvat yhteisöön pitkän tai ennalta määrittämättömän ajan ja yhteisöstä eroaminen ei ole helppoa” (Hamarus, Holmberg-Kalenius & Salmi 2015, 16). Jonkun katsotaan olevan sopimaton yhteisöön esimerkiksi erilaisen pukeutumistyylin, etnisyyden, poikkeavan käyttäytymisen tai mielipiteen takia, ja tämä saa yhteisön kiinnittämään hänen olemukseensa enemmän huomiota. Henkilö luokitellaan ja leimataan erilaiseksi, nimitetään vääränlaiseksi ja yhteisöön sopimattomaksi. Kiusaamisen jatkuessa kiusatulle asetetuista ominaisuuksista tulee yhteisön tapa nähdä ja kohdella kiusattua. (Hamarus ym. 2015, 20–21; Pöyhönen 2021, 17.)

Kiusaaminen on vihamielistä käyttäytymistä ja toimintaa, jolla pyritään provosoimaan, aiheuttamaan toiselle harmia tai haittaa, se on toistuvaa, tahallista ja sen osapuolten välinen valta on epätasapainossa. (Salmivalli 2010, 12–14; Pöyhönen 2021, 18–19.) Verkossa tapahtuvasta kiusaamisesta puuttuu fyysinen kiusaaminen, mutta tämä ei muuta kiusaamista yhtään lievemmäksi. Anonymiteetti ja verkon valtava käyttäjämäärä on myös tuonut verkkokiusaamiseen – ja kaikkeen verkkohäirintään – uusia ulottuvuuksia, nimittäin verkossa tekijät ja ”uhrit” saattavat olla toisilleen täysin tuntemattomia. Verkossa tapahtuva kiusaaminen ilmenee monin eri tavoin, mikä vaikeuttaa sen tunnistamista. Verkkokiusaamiseen kuuluu muun muassa toisen ulkonäön arvostelu, pilkkaavat viestit ja kommentit, nolojen

kuvien ja videoiden levittäminen, toisen nimellä esiintyminen, juorujen ja valheiden levittäminen sekä sulkeminen ryhmän ulkopuolelle. Verkkokiusaamisen erityispiirteisiin kuuluu myös sisällön kopioinnin ja levittämisen helppous, mikä voi johtaa laajalle levittyvään pilkantekoon. (Haasio 2013, 62–63; Haasio 2016, 35–37.) Kuvia, videoita, viestejä ja kuvakaappauksia voi siis lähteä leviämään erittäin helposti ja erittäin laajalle vastaanottajaryhmälle, mikä vaikeuttaa niiden kontrollointia ja pysäyttämistä.

Kiusaamisen loukkaavuus voi tuntua verkossa jopa kasvokkaista kiusaamista pahemmalta. Verkkovuorovaikutuksesta puuttuu sanaton viestintä, ja kun tämän yhdistää anonymiteettiin, luovat kasvottomuus ja todellisen läsnäolon puute vääristymiä, jotka saavat ihmiset sanomaan asioita kärkkäämmin, loukkaavammin ja hyökkäävämmiin (Pöyhönen 2021, 24). Verkkovälitteisessä viestinnässä emme voi päätellä toisten reaktioista ja sanattomasta viestinnästä, jos viesti tuntui toisesta pahalta, viesti ymmärrettiin väärin tai se koettiin loukkaavana. Tämän takia verkossa voi myös tuntua helpommalta sanoa asiat suoraan, ajattelemta toisen tunteita tai sitä, että vastaanottaja oikeasti näkee viestit tai kommentit. Myös nimimerkin tai anonymiteetin taakse piiloutuminen tuntuu turvalliselta ja se helpottaa kiusaamista, vaikka loppujen lopuksi jokainen käyttäjätilin luonut henkilö onkin tunnistettavissa tavalla tai toisella (Haasio 2013, 63).

Kuten jo näistä kuvauksista huomaa, verkkokiusaaminen on todella moniulotteinen ilmiö, mikä vaikeuttaa sen tunnistamista eri ympäristöissä. Tunnistamista ja siihen puuttumista vaikeuttaa myös se, että kokemus kiusatuksi tulemisesta on erittäin subjektiivinen, eli jonkun mielestä kokemansa asia voi olla vain vähän häiritsevää, kun taas toiseen sama asia voi vaikuttaa merkittävästi negatiivisesti (Pöyhönen 2021, 19). Eri paikoissa, eri aikoina ja eri kohdejoukoilta otettujen tutkimusten välillä esiintyy pieniä eroavaisuuksia luvuissa, mutta yleisesti huomattavissa on se, että verkkokiusaaminen ilmiönä on ollut olemassa jo pitkään ja se yleistyy. Vuonna 2011 EU Kids Online -tutkimukseen osallistuneista 9–16-vuotiaista suomalaisista lapsista ja nuorista 5% oli kokenut kiusaamista verkossa (Livingstone ym. 2011, 63, 67). 2009 vuoden Mannerheimin Lastensuojeluliiton tutkimuksen mukaan taas 12–19-vuotiaista nuorista verkkokiusaamista oli kokenut 9% (Peura, Pelkonen & Kirves 2009, 20). Tämä luku on kuitenkin vain kasvanut verkkomaailman kehityksen ja uusien sosiaalisen median kanavien ilmestymisen

kautta. Vuoteen 2020 mennessä 12–17-vuotiaiden verkkokiusaamisen kokeminen oli kasvanut 50 prosenttiin, ja yli 80% oli nähnyt, kuinka jotakuta toista kiusaataan verkossa (Rahja 2021, 5). Luvut osoittavat myös, että verkkokiusaamista näkevät ja kokevat eri ikäiset lapset ja nuoret, ja valitettavasti nykyään jo hyvin varhaisessa iässä.

5.2 Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu verkossa

Verkolla on tärkeä rooli lasten ja nuorten sosiaalisten verkostojen luomisessa ja ylläpidossa, ja niiden kautta myös seurustelu ja oman seksuaalisuuden tutkiminen ovat tavallinen osa verkkomaailmaa. Verkko tarjoaa tietoa sekä mahdollisuuksia kokeilla ja tutkia uusia asioita, niin muissa kuin itsessäänkin. Lapsi voi kuitenkin joutua verkossa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun kohteeksi, mikä yleensä tarkoittaa vastentahtoista seksuaalissävytteisten viestien saamista (Laitinen, Valoaho, Kylmälahti & Vaaranen-Valkonen 2018, 5). Seksuaalinen häirintä verkossa on valitettavasti erittäin yleistä, ja se kohdistuu myös lapsiin. Moni kymmenvuotias lapsi on nykyään jo saanut alastonkuvia ilman suostumusta, mikä on hälyttävä tieto (Kettukuja 2022).

Verkossa tapahtuvaa seksuaalista häirintää ja ahdistelua on muun muassa alastonkuvien lähettäminen lapselle, alastonkuvien pyytely lapselta, lapsen alastonkuvien ja videoiden tai paljastavien kuvien ja videoiden levittäminen, näillä kiristäminen, seksuaalissävytteiset, häiritsevät ja ahdistelevat viestit ja kommentit, epämiellyttävät tai kiusalliset ehdotukset sekä seksuaalissävytteisten sivustojen jakaminen (Rahja 2013, 15; Forss 2014, 131–134; Laitinen ym. 2018, 5; Strömberg 2022). Verkkovälitteisen seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun välillä ei siis välttämättä aina ole suurta eroa, mutta molemmat voivat täyttää jopa rikoksen merkit (Strömberg 2022; Tolkki 2022). Myös aikuisen tekemä alaikäisen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin eli grooming liittyy seksuaaliseen häirintään verkossa, mutta edellisiin verrattuna tämä häirinnän muoto on usein paljon pitkäkestoisempi ja monivaiheisempi (Juusola, Simola, Tasa, Karhu & Sillfors 2021, 10). Kaikki seksuaalinen häirintä ja ahdistelu ei ala tai tapahdu yhtäkkiä, vaan aluksi tekijä voi olla jopa positiivinen, kehuva ja imarteleva. Sävy voi muuttua

seksuaaliseksi tai ahdisteleväksi vasta pitemmän ajan päästä, mikä myös vaikeuttaa käytöksen muutoksen huomaamista. (Rahja & Helenius 2019.) Kuten aikaisemmin kerroin verkkokiusaamisen kohdalla, myös näissä verkkohäirinnän muodoissa merkittävässä asemassa on verkon tarjoama yksityisyys ja anonymitteetti. Verkossa tapahtuvalla seksuaalisella häirinnällä ja ahdistelulla on pienempi kiinnijäämisriski kuin kasvotusten, koska silminnäkijöiltä on helpompaa suojautua. Lasten helppo tavoitettavuus verkossa vaikuttaa usein myös siihen, että yhdellä tekijällä voi samaan aikaan olla useita uhreja. (Forss 2014, 132, 134.) Anonymitteetti siis madaltaa myös seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun kynnyksiä ja vaikeuttaa tekijän tunnistamista ja rankaisemista.

Vuonna 2009 julkaistussa tutkimuksessa, yläkoululaisista noin joka kymmenes oli vuoden aikana saanut seksuaalisesti häiritseviä tekstiviestejä, ja verkon kautta seksuaalista häirintää kokivat 23% yläkouluikäisistä tytöistä ja 13% yläkouluikäisistä pojista (Peura ym. 2009, 33–34). 8 vuoden päästä 2017 vuoden kouluterveyskyselyn mukaan 30% 12–17-vuotiaista oli nähnyt toisiin nuoriin kohdistuvaa seksuaalista häirintää verkossa (Sisäministeriö 2019, 45). Vuonna 2020 toteutetussa lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 249:stä lapsesta noin 30% kertoi joskus kokeneensa seksuaalista ahdistelua verkossa (Salasuo 2021, 90). Euroopan lapsiin kohdistetussa tutkimuksessa myös todettiin, että vastaajista keskimäärin 20% on joskus saanut seksuaalissävytteisiä viestejä, joihin sisältyi tekstiä, kuvia tai videoita, ja keskimäärin noin 13% oli saanut ei-toivottuja seksuaalissävytteisiä viestejä, jotka liittyivät tekstiin, kuviin tai videoihin (Smahel, Machackova, Mascheroni, Dedkova, Staksrud, Ólafsson, Livingstone & Hasebrink 2020, 82–84, 86–87). Seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun yleisyys näyttäisi muun muassa näiden tutkimusten mukaan pysyneen jo pitkään noin 20–30 prosentissa, mikä on kuitenkin hälyttävä luku.

5.3 Verkkohäirintään puuttuminen

On hyvin selkeää, että verkkohäirintään puuttuminen on nyt jos koskaan erittäin tärkeä ja ajankohtainen asia. Niin kuin aikaisemmin kerroinkin, verkkohäirinnän yleisyydestä ja jatkuvasta pinnalla pysymisestä on paljon ajankohtaista tietoa, mikä jo itsessään viestii siitä, että siihen puuttuminen olisi nyt erittäin oleellista

työtä. Verkkohäirinnän yleisyyttä ei saisi missään nimessä aliarvioida, vaan tähän selkeään avuntarpeeseen on vastattava toimivilla puuttumiskeinoilla.

Opetushallitus julkaisi vuonna 2020 oppaan kiusaamisen vastaisesta työstä kouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa, mihin sisältyi tietoa myös verkkokiusaamisesta ja siihen puuttumisesta. Verkkokiusaamista, ja monia muitakin verkkohäirinnän muotoja, ehkäistään ja niihin puututaan pitkälti samanlaisilla keinoilla kuin kasvokkaisessa kiusaamisessa, mutta verkkohäirinnän erityispiirteet lisäävät keinojen rinnalle muutamia verkkohäirinnän vastaiselle työlle oleellisia askelia. (Laitinen, Haanpää, Francke & Lahtinen 2020, 42.) Myös Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja moni muu taho on tutkinut verkkohäirintää, siihen puuttumista ja kehittänyt verkkohäirinnän vastaista työtä. Vaikka mitään maailman mullistavia keinoja verkkohäirintään puuttumiseen ei ole, on verkkohäirinnän jatkuva parempi huomiointi eri ohjeistuksissa ja tutkimuksissa erittäin tärkeää. Myös se, että jo toimiviksi ja oleellisiksi todettuja keinoja jaetaan ja opetetaan aikuisille, on aina suuri askel eteenpäin verkkohäirinnän vastaisessa työssä.

Kun tutustuu verkkohäirintään puuttumisen keinoihin, on yleisesti havaittavissa 6 toistuvaa keinoa ja askelta: todisteiden tallentaminen, loukkaavien viestien, kommenttien, kuvien ja videoiden poistaminen, reagoimattomuus ei-toivottuihin yhteydenottoihin, häiriköivien henkilöiden estäminen, häiriköivistä henkilöistä ilmoittaminen verkkoalustan ylläpidolle ja tarvittaessa yhteydenotto poliisiin. Jos ei-toivottuja viestejä tulee yksittäisiltä henkilöiltä ja satunnaisesti, helpoin tapa puuttua siihen on olla reagoimatta yhteydenottoihin tai estää henkilö. Lasta voi ohjeistaa, ettei viesteihin kannata vastata ja ne voi jättää kokonaan avaamattakin. Näin häiriköijä näkee, ettei saa lapselta reaktiota ja voi nopeammin lopettaa häirinnän. Mutta etenkin jos verkkohäirintä on jatkuvaa ja erittäin loukkaavaa, kannattaa lasta auttaa ilmoittamaan henkilöstä suoraan verkkoalustan ylläpidolle. (Haasio 2013, 63–64; Forss 2014, 53; Laitinen ym. 2020, 43; Rahja 2021.) Lapsen saamisen loukkaavien kommenttien, viestien, kuvien ja videoiden poistaminen on myös yksi tapa puuttua verkkohäirintään, mutta ennen sitä on usein suositeltavaa tallentaa ne esimerkiksi kuvakaappauksien avulla todistusaineistoksi mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten. Tällaisia jatkotoimenpiteitä voivat olla esimerkiksi osapuolten kanssa keskustelu, tilanteen selvittely aikuisten kanssa tai yhteydenotto poliisiin. (Haasio 2013, 63–64; Forss 2014, 54.) Onkin toivottavaa, että poliisiin

otettaisiin matalalla kynnyksellä yhteyttä verkkohäirintätilanteissa. Tämä on myös ammattilaisten velvoite etenkin jos kyseessä on jokin seksuaaliseen häirintään ja ahdisteluun liittyvä toiminta, sillä kyseessä voi olla rikos (Strömberg 2022). Myös Rikosuhripäivystykseen voi ottaa yhteyttä, jos mieltii onko tapahtuneessa kyse rikoksesta, ja Nettivihje-palveluun ilmoittaa lapseen liittyvästä seksuaalisesta kuvamateriaalista ja sen poistamisesta verkosta. Poliisiin voi ottaa yhteyttä pyytäen neuvoa tarvittavista toimenpiteistä sekä tarpeen tullen rikosilmoituksen teon suhteen. (Kowalski, Limber & Agatston 2012, 175; Forss 2014, 53–54; Laitinen ym. 2020, 43–44; Rahja 2021.)

Puuttumiskeinojen lisäksi aikuisten tietynlaiset työskentelytavat ja asennoituminen aiheeseen ovat oleellisia, sillä tällaisen monelle aran aiheen puheeksi ottoon tarvitaan tietenkin luottamuksellisen suhteen muodostuminen. Vaikeiden aiheiden äärellä rauhallisena pysyminen ja omien reaktioiden seuraaminen ratkaisevat, ja Rahja ja Helenius (2019) toteavatkin, että ”lapsi tarvitsee aikuisen, joka kestää kuunnella” (Rahja & Helenius 2019). Lapsen syyttömyyttä tulisi vahvistaa ja kannustaa puhumaan, eikä syyllistää teoistaan tai varomattomuudesta. Tämä on erittäin tärkeää etenkin verkkovälitteisen seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun kohdalla, sillä lapsi voi kokea hyvinkin suurta häpeää ja pelkoa tapahtuneesta. (Forss 2014, 146.) Keskiössä ovat siis aikuisen aito välittäminen, uteliaisuus ja tieto. Kun oma tietoisuus verkkomaailmasta ja sen vaaroista on ajan tasalla, myös kyky puuttua häirintään suurenee. Verkkomaailma ja -häirintä on myös otettava aktiivisesti puheeksi lasten kanssa, mikä myös lisää lähestyttävyyttä ja luotettavuutta, sekä viestii aikuisen taidosta ja halusta auttaa. Yhteisöllisyyden ja yhteistyön lisääminen lasten ja aikuisten välillä myös lisää ymmärrystä toistensa toiminnasta, ja murtaa lasten uskoja siitä, että verkkohäirinnästä kertominen lisää häirintää tai johtaisi sen kohteeksi joutumiseen. (Forss 2014, 55–56; Laitinen ym. 2020, 30–31, 39–40.) Paras ymmärrys verkkomaailmasta ja siellä tapahtuvasta verkkohäirinnästä on ymmärrettävästi lapsilla itsellään, ja siksi ratkaisuja ja toimintamalleja on tärkeää etsiä ja luoda yhdessä heidän kanssa (Kowalski ym. 2012, 170–171).

5.4 Puuttumisen haasteet

Vaikka verkkohäirintään puuttuminen on mahdollista, ei se läheskään aina ole helppoa. Turvalliset ja luotettavat aikuiset, joiden kanssa 9–14-vuotiaat ovat eniten tekemisissä omien vanhempiansa lisäksi ovat usein koulun henkilökunta. Kouluilla on Perusopetuslain mukaan velvollisuus ennaltaehkäistä kiusaamista ja häirintää ja puuttua siihen koulupäivän aikana, mutta jos kiusaamista tai häirintää tapahtuu koulumatkoilla, edellytetään kouluja vain ilmoittamaan tästä tiedosta osapuolten huoltajille (Perusopetuslaki 21.8.1998/628; Sisäministeriö 2019, 46). Aikaisemmin mainittu Opetushallituksen (2020) opas huomioi myös verkkokiusaamisen ja siihen puuttumisen, mutta siinäkin puhutaan vain toimista sellaisen verkkokiusaamisen kohdalla, joka tapahtuu kouluajalla tai koulun toiminnassa (Laitinen ym. 2020, 42). Kouluajan ulkopuolella tapahtuvan verkkohäirinnän kontrollointi ja siihen puuttuminen eivät siis sisälly koulun toimivaltaan, mikä voi vaikeuttaa verkkohäirintään puuttumista.

Verkkovälitteisen seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun kohdalla tilanne on myös ollut pitkään haastava. Tunnettu suomalainen nettipoliisi Marko Forss toteaa, että ”netissä tapahtuva seksuaalinen häirintä on selkeästi yleisempää kuin poliisille ilmoitettujen rikosten määrä” (Forss 2014, 133). Hän julkaisi Fobban sosiaalisen median selviytymisoppaan vuonna 2014 jolloin ei ollut olemassa erillisiä lakeja nimenomaan verkossa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä ja ahdistelusta. Tilanne pysyi samana pitkään, kunnes 2022 kesänä seksuaalirikoslain uudistus eteni toiseen käsittelyyn eduskunnan täysistunnossa, ja nyt uuden lain odotetaan astuvan voimaan vuoden 2023 alussa. Uusi laki katsoo seksuaaliseksi ahdisteluksi myös seksuaalisten kuvien lähettämisen toiselle vasten toisen tahtoa, seksuaalisen sanailun ja ahdisteleval viestittelyn, jotka loukkaavat toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Myös seksuaalisten kuvien ja videoiden levittäminen ilman lupaa tulee jatkossa olemaan rangaistava teko. (Strömberg 2022; Tolkki 2022.) Laki on merkittävä muutos etenkin seksuaalisen ahdistelun osalta, sillä tähän mennessä siihen kuului vain toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava koskettelu (Rikoslaki 19.12.1889/39). Mutta mitä jos seksuaalisen häirinnän tai ahdistelun, kuten alastonkuvien lähettämisen takana on lapsen samanikäinen kaveri tai tuttu, tai tuntematon mutta suunnilleen saman ikäinen? Alle 15-

vuotias ei ole Suomessa rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta on kuitenkin velvollinen korvaamaan mahdolliset vahingot, jotka aiheutti rikoksillaan, ja tarvittaessa rikoksentekijästä voidaan myös tehdä lastensuojeluilmoitus. (Poliisi n.d.) Alle 15-vuotiaat eivät siis ole mitenkään piilossa seurauksilta ja lasten olisi tärkeää tietää tästä.

Virallisista ohjeista ja säädöksistä löytyvien esteiden lisäksi myös aikaisemmin mainittu aikuisten asenne verkkohäirintää kohtaan voi vaikeuttaa puuttumista merkittävästi. Lapset voivat jättää kertomatta verkkohäirinnästä aikuiselle koska tuntevat, etteivät aikuiset ymmärrä tai omista kykyjä puuttua häirintään, ja vanhempien puoleen saatetaan kääntyä vasta häirinnän ollessa uhkaavaa lapselle (Agatston ym. 2007, 60; Rahja 2013, 15). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuoden 2016 tutkimuksessa kävi ilmi, että viidesluokkalaisten vanhemmat usein arvioivat tietävänsä lasten verkon käytöstä hyvin, mutta samalla lasten verkon käyttö ja pelaaminen aiheuttivat vanhemmille eniten huolta. Tähän huoleen vain 22% vanhemmista koki saaneensa riittävästi apua. (Kanste, Halme & Perälä 2016, 44, 66–67.) Siksi olisikin tärkeää auttaa ammattilaisia – sekä huoltajia – suhtautumaan verkkomaailmaan uteliaasti ja ymmärtäväisesti, sekä lisätä heidän tietämystään verkkohäirinnästä. Liiallinen verkon pelkääminen, varomattomuudesta syyllistäminen ja lapsen verkon käytön rajoittaminen nimittäin vain pahentavat tilannetta lasten mielestä, ja ovat myös merkittävä osa syytä sille, miksi lapset eivät kerro verkkohäirinnästä. Koska verkkomaailma on nykyään niin oleellinen osa lasten elämää, voivat he verkkohäirintätilanteessa joutua punnitsemaan kahta vaihtoehtoa: kertoa verkkohäirinnästä ja olla vaarassa saada rangaistus, tai olla kertomatta verkkohäirinnästä ja säilyttää oikeutensa verkon käyttöön. (Agatston ym. 2007, 60.)

5.5 Sosionomin työn näkökulma

Sosionomit voivat edistää verkkohäirinnän vastaista työtä monissa sosiaalityön muodoissa, kuten varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ympäristöissä, perheyössä, nuorisotyössä ja verkkososiaalityössä. Sosionomin työhön liittyy monia sellaisia työmenetelmiä ja lähestymistapoja, joita voi havaita verkkohäirintään

puuttumisen keinoissa. Kerron tässä kappaleessa tärkeistä sosionomien taidoista, joista voi olla paljon hyötyä verkkohäirinnän vastaisessa työssä.

Verkkohäirintään puuttumisessa keskeisessä asemassa on selkeästi dialogisuus. Se tarkoittaa asiakassuhteen vuorovaikutusta, neuvottelevuutta ja jaettua asiantuntijuutta, ja sen määräävänä periaatteena on vastavuoroisuus. Asiakassuhteessa siis rakennetaan molemminpuolista ymmärrystä, eikä työntekijä ole automaattisesti kaiken tietävä asiantuntija. Asiakkaan oman elämänsä asiantuntijuutta korostetaan ja kunnioitetaan, ja etsitään ratkaisuja yhteistyön kautta. Myös toiseuden tunnistaminen ja hyväksyminen ovat merkityksellisiä, sillä eri ihmiset voivat kokea saman haasteen monella eri tavalla, ja myös halu ja tapa työkennellä haasteen selvittämiseksi on hyvin yksilöllistä. (Mönkkönen 2018, 107–108, 111–112.) Vaikka asiantuntijan roolista irtautuminen voikin vaikuttaa haastavalta tai jopa työtä vaarantavalta, ei se kuitenkaan uhkaa työntekijän ammatillisuutta vaan tuo usein kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen lisää inhimillisyyttä. Dialogisuus myös lisää luottamusta suhteessa, mikä on verkkohäirinnän vastaisessa työssä erittäin tärkeää sen usein arkojen ja lapselle epämukavien teemojen takia. Vuorovaikutuksen lähtökohtana ovat läsnäolo, avoimuus, luottamus, tasavertaisuus, kunnioitus ja hyväksyntä. Työntekijä pyrkii yhdessä asiakkaan kanssa ymmärtämään tämän tilannetta, näyttämään mahdollisuudet, auttaa tunnistamaan voimavarat sekä tukea asiakasta tavoitteiden asettamisessa ja saavuttamisessa. (Nivala & Ryyänen 2019, 190–192.)

Verkkohäirinnän vastaisessa työssä myös ratkaisukeskeisyydestä on paljon hyötyä, ja siinäkin näkyy dialogisuuden piirteitä. Ratkaisukeskeisyys on käytännönläheinen työskentelytapa, joka keskittyy tavoitteiden asettamiseen ja tarvittaviin toimiin. Työ huomioi etenkin aiempia onnistumisia, osaamista ja muutosten mahdollisuuksia, ja ottaa asiakkaan osaksi ratkaisujen luomista. Ratkaisukeskeisyydessä työntekijä on kiinnostunut ja utelias asiakkaan käsityksistä ongelmastaan ja sen merkityksestä hänelle, aiemmista muutosyrityksistä, muutostoiveista sekä siitä, mikä on ja ei ole auttanut. Työntekijän ei-tietämisen rooli on pääasemassa, ja asiakkaalle annetaan oman elämänsä asiantuntijan rooli. (De Jong & Berg 2016, 45, 52–53, 61–63.) Työ siis lähtee asiakkaan määritelmistä ja käsityksistä tilanteestaan, sekä perustuu asiakkaan tarpeisiin, toiveisiin ja niitä kohti työsken-

telyyn yhdessä asiakkaan kanssa. Ratkaisukeskeisyydessä korostuvat asiakkaan kunnioitus ja yksilöllisyys, ja näiden kautta huomioidaan jokaisen oma käsitys ja kokemus tilanteestaan. (Mönkkönen 2018, 81–83.)

Työotteiden lisäksi verkkohäirinnän vastaisessa työssä auttaa myös sosionomien mahdollisuus ja tarve toimia siellä, missä asiakkaita on, ja verkkohäirinnän kohdalla tämä tarkoittaa verkkososiaalityötä. Työn kohderyhmän ollessa verkossa, myös työn on luonnollisesti oltava samoissa ympäristöissä. Sitä voidaan toteuttaa sosiaalityöhön liittyvillä verkkosivuilla, sosiaalisessa mediassa ja muilla verkkoalustoilla, joilla lapsia ja nuoria voidaan tavoittaa. Kyseessä ei ole vain tiedon jakaminen sosiaalityön palveluista, vaan konkreettinen auttamistyöskentely ja yhteistyö verkon välityksellä. Tällainen sosiaalityö toteutuu jalkautumalla verkossa oleviin yhteisöihin sekä suosittuihin verkkoympäristöihin, tutkimalla ja tarkkailemalla niiden ilmiötä, avaamalla siellä keskusteluja, neuvomalla ja ohjaamalla pulmatilanteissa sekä tekemällä interventioita. (Juhila 2018, 152–155.) Keskusteluissa keskitytään usein erilaisuuteen, eriarvoisuuteen, valtaan ja konflikteihin, ja tavoitteena on voimaannuttaa lapsia ja nuoria sekä auttaa toimijuudessa ja osallisuudessa. Sosiaalityön tavoitteet ovat siis läsnä myös verkossa, ja pyrkimyksenä on vaikuttaa lasten ja nuorten tietoihin, taitoihin, ymmärrykseen ja arvostukseen. (Merikivi, Timonen & Tuuttila 2011, 29, 36, 42, 75–76.) Verkkososiaalityö siis mahdollistaa ennaltaehkäisevän, varhaisen puuttumisen, jalkautuvan ja etsivän työn verkon välityksellä. Mutta tällaista työskentelyä varten ammattilaisten on pysyttävä mukana teknologisessä kehityksessä, oltava tietoisia verkkoilmiöistä ja lasten käyttäytymisen muutoksista, sekä ottaa lasten toiveet ja tarpeet huomioon. Vain tämän kautta työntekijät ja asiakkaat aidosti kohtaavat toisensa ja työtä pysytään toteuttaa verkossakin. (Merikivi ym. 2011, 50–51; Juhila 2018, 77–80, 139–143, 146–148.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Sua varten somessa -hanke

Haastattelin Sua varten Somessa -hankkeen työntekijää, digitaalisen nuorisotyön asiantuntijaa Minerva Kettukujaa 5.9.2022. Hanke oli tietenkin itselleni hyvin tuttu jo ennen opinnäytetyöprosessia, mutta työskentelyn loppupuolella päätin lisätä hankkeen kuvaamiseen tietolähteeksi haastattelun.

Hanke sai alkunsa ideasta siitä, että verkkokaltoinkohteluun puuttumiseen erikoistunutta ja verkossa tehtävää häirinnän vastaista työtä olisi saatava tehokkaammaksi, kertoo Kettukuja. Netari sekä Apuu- ja Sekasin-chatit ovat mahdollistaneet lasten ja nuorten kohtaamisen verkossa jo pitemmän aikaa, mutta vielä tarkemmin verkkohäirintään erikoistuneelle palvelulle oli suuri tarve. Sua varten Somessa -hanke aloitti toimintansa vuonna 2020 ja jatkaa vakituisen toiminnan rahoituksen saadessaan vuoden 2022 jälkeenkin. (Kettukuja 2022.)

Hanke on valtakunnallinen hanke, joka tarjoaa apua ja tukea verkkohäirintätilanteissa yksityiskeskustelujen muodossa ja jakaa tietoa verkkohäirinnästä kaikille suomalaisille 8–21-vuotiaille lapsille ja nuorille. Kettukuja myös kertoi jalkautuvan työn olevan hankkeen erityispiirteenä, eli hanke aktiivisesti etsii keskustelija, kommenttikenttiä ja julkaisuja, missä verkkohäirintää nähdään ja koetaan. Näihin paikkoihin mennään aktiivisesti mukaan puolustamaan ja tukemaan häirinnän kohteeksi joutuneita, sekä kertomaan hankkeen toiminnasta ja verkkohäirinnän eri muodoista. Hanke myös ylläpitää luotettavien ja kivojen aikuisten roolia myös aivan tavallisten ja mukavien kommenttien jättämisellä nuorten julkaisuihin. Kettukuja vertaa, että hankkeen jalkautuva työ on oikeastaan samanlaista kuin tavallinen jalkautuva työ, mutta vain sosiaalisessa mediassa. Hankkeelle on tärkeää toimia paikoissa, missä kohderyhmäkin on ja olla tietoisia heidän kohtaamistaan haasteista.

Kettukuja lisää, että hanke tavoittaa hyvin sekä lapsia ja nuoria että auttajatahoja ja muita aikuisia. Eri sosiaalisen median alustojen välillä jakauma on kuitenkin erilainen, ja Kettukuja kertoo TikTokin ja Snapchatin tavoittavan lapsia ja nuoria

eniten, kun taas Instagram enemmän aikuisia ja auttajatahoja. Kettukuja arvioi, että hankkeen Snapchatin tarinoita katsovat noin 300 seuraajaa ja Instagramin tarinoita 300–800 seuraajaa. Hanke kävi 2021 vuoden aikana noin 4 000 yksityiskeskustelua lasten ja nuorten kanssa, ja vuoden 2022 osalta Kettukuja arvioi luvun olevan suunnilleen sama.

Suurin osa hankkeen käymistä yksityiskeskusteluista käsittelee seksuaalista häirintää eli alastonkuvien vastaanottamista vasten tahtoa, kuvien pyytelemistä, leivittämistä ja niillä kiristämistä. Kettukuja kertoo erittäin tyypillisen yhteydenottajan olevan noin 10–14-vuotias tyttö, joka on saanut haluamattaan kuvan miespuolisen henkilön sukuelimestä. Toiseksi yleisin yhteydenotto käsittelee seksuaalista häirintää, johon eivät liity alastonkuvat, ja kolmantena on kiusaaminen. Kettukuja huomauttaa, että etenkin verkossa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä on tärkeää alkaa kertoa lapsille jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Kettukuja myös muistuttaa, että tosi moni kymmenvuotias lapsi on jo nykyään saanut alastonkuvia ilman suostumusta.

6.2 Kyselyn rakentaminen

Rakensin verkkokyselyn yhdessä Sua varten Somessa -tiimin kanssa, jotta voisimme yhdistää opinnäytetyöni kannalta meitä kiinnostavat kohdat sekä hankkeen työntekijöiden tiedon lapsille suunnattujen kyselyjen toteutuksesta. Kyselyn tulokset tulevat myös hankkeen käyttöön, joten myös heitä kiinnostavia kysymyksiä sisällytettiin kyselyyn. Anonyymi verkkokysely valikoitui tutkimusmenetelmäkseni jo ennen yhteistyön aloittamista, ja se oli myös hankkeen työntekijöiden mielestä sopiva tutkimustapa sensitiiviselle verkkohäirinnän teemalle.

Kysely oli avoin kaikille 8–14-vuotiaille, mutta koska vastausajan päädyttyä yksikään vastaaja ei ollut 8-vuotias, puhun opinnäytetyössäni 9–14-vuotiaista. Kokemus verkkohäirinnästä ei ollut edellytys tai vaatimus vastaamista varten. Tärkeintä oli kerätä lasten ajatuksia verkkohäirintään puuttumisesta, ja mikäli lapsi halusi jakaa ajatuksiaan tästä aiheesta, oli se hänelle sallittua ja täysin vapaaehtoista. Kyselyssä oli yhteensä 17 kysymystä, joista 8 oli monivalintakysymyksiä ja 9 avoimia kysymyksiä. Kaikkiin kysymyksiin ei kuitenkaan ollut pakko vastata,

sillä vastausten lähettämistä varten edellytyksenä oli seitsemään pakolliseen kysymykseen vastaaminen. Mikäli lapsi muutti mielensä vastaamisen suhteen, pystyi hän missä vain vaiheessa sulkemaan kyselyn, jolloin mitään hänen vastauksiaan ei tallennettu.

Yksi tärkeimmistä asioista, joka kyselyn rakentamisessa oli huomioitava, oli kyselyn rakentaminen lapsille sopivaksi. Ikä ja kehitystaso on aina otettava huomioon lasten näkemysten ja mielipiteiden keräämisessä, ja kyselyn olisi mahdollistettava lapsille selkeä ja helposti ymmärrettävä tapa jakaa näkemyksiään (Yleis-sopimus lapsen oikeuksista 60/1991). Esimerkiksi 9 ja 14-vuotiaiden lasten välillä on suuria eroavaisuuksia kysymysten ymmärtämisen suhteen, ja tämä oli huomioitava kyselyssä. Sua varten Somessa -hanke on tehnyt jo useita kyselyjä heitä seuraaville lapsille ja nuorille, ja heillä oli paljon hyviä neuvoja liittyen siihen, miten eri sanamuotoja ja lauseenrakenteita kannattaisi muokata lapsille selkeämmiksi. Tämän lisäksi lasten motivaatiota vastata kyselyyn lisäsi myös se, millainen puhetyyli kyselyssä oli. Myös tämän takia kyselyssä on lyhennettyjä ja epävirallisia sanoja, kuten muun muassa ”Moikka”, ”mä”, ”sua” ja ”sulle”. Kysymyslauseiden kohdalla teimme myös monia muokkauksia, jotta ne eivät kuulostaisi liian virallisilta tai olisi vaikeasti ymmärrettäviä. Muun muassa ”Jos olet itse kohdannut verkkohäirintää...” muokattiin muotoon ”Jos sua on häiritty verkossa...”, ja ”Tuomitsin teon” muotoon ”Ymmärsin, että niin ei oikeasti saisi tehdä”. Kerroin myös kyselyn alussa, mihin ja miten vastauksia käytetään, mihin ottaa yhteyttä tarvittaessa ja että pakolliset kysymykset on merkitty punaisella tähdellä. Kyselyn seuraavassa osassa oli myös ytimekäs kuvaus siitä, mitä verkkohäirinnällä tässä kyselyssä tarkoitetaan, jotta lapsi saisi monipuolisen kuvan siitä, millaisista asioista kyselyssä ollaan kiinnostuneita. (Liite 1.) Selkeä tehtävänanto, käsitteiden avaaminen ja ymmärrettävät kysymykset ovat oleellisia jokaisessa kyselytutkimuksessa ja ne vaikuttavat suoraan siihen, kuinka moni kyselyyn vastaa. Myös kyselyn rakenne ja ulkoasu, helppojen kysymysten asettaminen alkuun ja vaikeampien loppupuolelle vaikuttavat motivaatioon vastata. (Opintokeskus Sivis n.d.)

Opinnäytetyöni tulosten analysoinnissa on tärkeää huomioida se, että koska kaikki kysymykset eivät olleet pakollisia, ei kaikkiin kysymyksiin vastanneet kaikki 38 lasta. Ja etenkin tekstissä olevien pylväsdiagrammien tulkinnassa on tärkeää

muistaa, että niissä kysymyksissä lapset saivat valita useamman kuin yhden vastausvaihtoehdon. Tämän takia vastausten prosentit niissä eivät yhteenlaskettuna muodosta 100%. Kuvioiden otsikkojen viereen on aina merkattu n-kirjaimella, kuinka moni kysymykseen vastasi.

6.3 Kyselyn julkaisu

Linkki kyselyyn sekä kuva- ja tarinajulkaisu tutkimuksesta julkaistiin Sua varten Somessa -hankkeen Instagramiin 2.5.2022, ja sitä mainostettiin myös hankkeen TikTokissa. Hankkeen sosiaalisen median kanavat ovat suunnattu lapsille, nuorille, nuorten kanssa työskenteleville sekä vanhemmille, ja hanke tavoittaa hyvin näitä kaikkia kohdejoukkoja (Kettukuja 2022). Hankkeen julkaisuja kyselystäni jakoivat omissa Instagramin tarinoissaan myös monet muut sosiaalialan tahot ja työntekijät eri puolilta suomea, mikä varmasti auttoi lisäämään kyselyn näkyvyyttä ja viestinkulkua. Joukossa oli muun muassa Vantaan Tyttöjen tila, Nicehearts ry, Utsjoen nuorisotyöntekijä, koulunuorisotyöntekijä Ylivieskasta ja Manskusta, Porin verkkonuorisotyöntekijä ja Kuhmoisten nuorisotoimi.

Vastausaikaa oli 2.-15.5, minkä aikana lapsia muistuteltiin etenkin Instagramin tarinan kautta kyselyyn vastaamisesta. Ladullisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan voida etukäteen määritellä, kuinka paljon aineistoa pitää kerätä. Tarvittavan aineiston määrä on hyvin tapauskohtainen asia, ja aineistoa kerätään niin pitkään, että tutkimusongelma ratkeaa ja tutkija ymmärtää ilmiön. (Kananen 2014, 18–19, 99.) Tämän takia olin varannut vastausaikaa kaksi viikkoa, jonka jälkeen katsoisin vastaukset läpi ja päättäisin, onko lisäajalle tarvetta. Vastausajan päädyttyä olin kuitenkin tyytyväinen vastausmäärään ja vastausten laatuun, joten suljin kyselyn ja siirryin tulosten analysointiin.

7 KYSELYN TULOKSET

7.1 Perustiedot

Vastauksia saatiin kaikilta ikäluokilta, paitsi 8-vuotialta, ja opinnäytetyön otsikko on muutettu vastaamaan tätä tulosta. Yhteensä vastauksia saatiin 38 lapselta. Eniten vastaajia oli 14-vuotiaiden ikäluokassa, ja muiden ikäluokkien osuus pieneni iän pienentyessä: toiseksi eniten vastauksia 13-vuotialta, sitten 12-vuotialta ja vähiten 9-vuotialta (kuvio 1). Vuonna 2011 tehdyssä tutkimuksessa selvisi, että Suomessa lapset aloittavat verkon käytön keskimäärin 8-vuotiaana. Tutkimuksen mukaan voidaan pitää myös hyvin todennäköisenä, että verkon käytön aloitusikä tulee vaan laskemaan. (Livingstone ym. 2011, 24.) Tämän takia yhä nuorempien lasten huomiointi tiedon ja palvelujen tuottamisessa on oleellista.

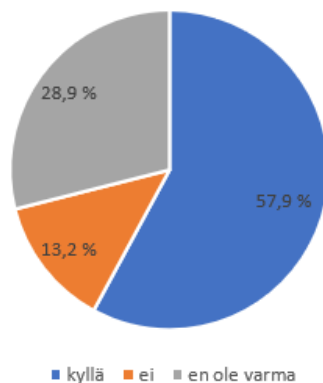
KUVIO 1. Vastaajien ikä. n=38.

7.2 Verkkohäirinnän esiintyvyys, sen näkeminen ja kokeminen

Kokemuksia verkkohäirinnästä ja sen näkemisestä oli suurimmalla osalla lapsista. 57,9% vastaajista oli kokenut verkkohäirintää ja 68,4% oli nähnyt, kuinka jotakuta toista häiritään verkossa. En ole varma -vastauksen antaneiden osuus molempien kysymysten kohdalla oli myös suuri: 21,1% eivät olleet varmoja verkkohäirinnän näkemisestä ja 28,9% eivät olleet varmoja verkkohäirinnän kokemisesta. (Kuvio 2; kuvio 3.) Myöhemmin esitettyjen kysymysten avovastauksista

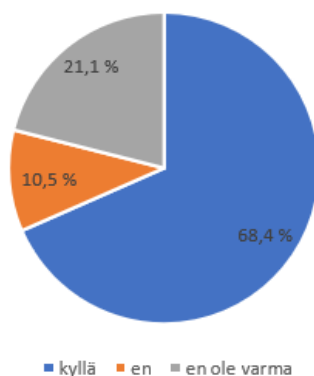
kävi ilmi, että lapset eivät aina olleet varmoja siitä, oliko jokin teko tai asia verkkohäirintää vai esimerkiksi vain vitsi.

Onko sua koskaan häiritty verkossa?

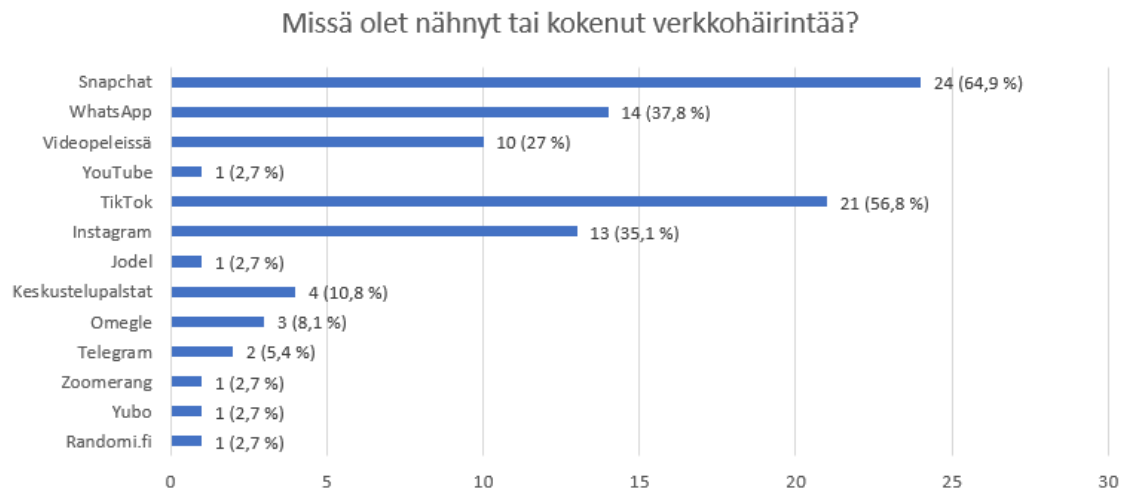
KUVIO 2. Verkkohäirinnän kokeminen. n=38.

Oletko nähnyt, kuinka jotakuta toista häiritään verkossa?

KUVIO 3. Verkkohäirinnän näkeminen. n=38.

”Missä olet kokenut tai nähnyt verkkohäirintää?” -kysymyksen kohdalla lapset saivat valita vaihtoehtoista useita ja myös kirjoittaa oman vastauksen, jos vaihtoehtoa ei löytynyt listasta. Snapchat (n=24) oli kaikista yleisin paikka, missä verkkohäirintää nähtiin tai koettiin, seuraavana oli TikTok (n=21) ja lähes jaetulla sijalla WhatsApp (n=14) ja Instagram (n=13). Huomioitavaa on myös videopelien osuus listassa (n=10). Muutama lapsi oli myös maininnut Muu-kohdassa Omeglen, Telegramin, Zoomerangin, Yubon ja Randomin. (Kuvio 4.)

KUVIO 4. Missä verkkohäirintää esiintyy. n=37.

Tuloksista huomaa, kuinka nopeasti ja jo varhaisessa iässä lapset löytävät ja omaksuvat uusia, mutta myös vanhoja ja kenties vähän unohdettujakin sosiaalisen median alustoja ja verkkosivuja. Tämän takia verkkohäirinnän tunnistamisen, ehkäisemisen ja siihen puuttumisen kannalta on tärkeää olla tietoinen näistä muutoksista. Esimerkiksi vuonna 2016 nuorten suosituimpiin sosiaalisen median alustoihin kuuluivat YouTube, WhatsApp, Facebook ja Instagram (Haasio 2016, 23–26). Vuonna 2019 suosituimpia olivatkin WhatsApp, YouTube, Instagram ja Snapchat. Sinä vuonna myös nykyään kaikille tutun TikTokin suosio alkoi vasta saapua Suomeen (Ebrand Group Oy... 2019). Nyt TikTok on ylivoimaisessa suosiossa, ja uusia alustoja ja sivustoja nousee suosioon jatkuvasti. Eräs tuore esimerkki nopeasti suosiota keränneestä sosiaalisen median alustasta on Bereal, joka on kerännyt alle vuodessa huimasti suosiota ja nousi lähes toiseksi eniten ladattujen puhelinsovellusten kärkeen Suomessakin (Mäntylä 2022). Mutta samalla aikuisten ei pitäisi unohtaa myös vanhempia alustoja ja sivustoja, sillä kuten lasten vastauksista näkee, ovat muun muassa jo pitkään verkossa olleet Omegele ja Randomi edelleen lasten tiedossa olevia paikkoja. Omegele ja Randomi ovatkin tunnettuja niiden käyttäjien epäasiallisesta toiminnasta ja käyttäytymisestä, mutta sopimattomien tai pelottavien asioiden näkemisestä ei pitäisi syyllistää lasta (Forss 2014, 144).

7.3 Verkkohäirinnän muodot

Verkkohäirinnän muodoista huolestuttavasti yleisin oli seksuaalinen häirintä ja ahdistelu: lähes joka toisessa vastauksessa kävi ilmi, että lapsi oli tahtomattaan saanut joltain ”nudeja” tai ”dp” eli alastonkuvia, häneltä oli pyydetty niitä ja joissain tapauksissa kuvia myös levitettiin. Jos lapsi mainitsi avovastauksessaan kuvia lähettäneiden tai pyytäneiden iän, eivät henkilöt yleensä olleet merkittävästi lapsia vanhempia. Etenkin alastonkuvien saaminen oli monelle hämmentävä ja pelottava kokemus, josta ei kuitenkaan aina uskallettu kertoa aikuisille etenkin häpeän takia. Vastaajat pelkäsivät aikuisten reaktiota tai olettivat reaktion olevan negatiivinen aikeisempien reaktioiden pohjalta. Myös epämiellyttävät ja loukkaavat yksityisviestit, sekä ilkeily ja kiusaaminen kommentteissa oli yleistä. Eri häirinnän muotojen yhteydessä oli myös usein erilaista painostamista, ahdistelua, uhkailua ja kiristämistä. Muutama mainitsi myös feikkiprofiilien ja bottien häiriköivät viestit sekä tuntemattomien käyttäjien jatkuvat seuraamispyynnöt ja häiriköivän käytöksen. Tässä muutama esimerkki lasten vastauksista:

- ”Nudejen lähettelyä, haukkumista”
- ”Kuvien jakaminen ilman lupaa”
- ”Laitettu dp, uhkailtu jos ei laita kuvia”
- ”Ei mitään isompaa, jossai pelissä joku laittanu jotai viestejä esim. Haluaks panna jne”
- ”Jotkut yläluokkalaiset pyytäneet joskus monilta tytöiltä nudeja snäpissä”
- ”Kiusaamista kommentteissa joukkona, uhkaaminen”
- ”En oo varma oliko se häirintää mut oon saanu joskus luokkalaisilta jotain outoja kuvia ja linkkejä”

Tulokset ovat huolestuttavia ja vastaavat myös Sua varten Somessa -hankkeen tietoja siitä, että jo tosi moni kymmenenvuotias lapsi on nykyään saanut tahtomattaan alastonkuvia (Kettukuja 2022). Tulokset ovat myös verrattavissa opinäytetyössän esiteltyihin aikaisempiin tutkimuksiin verkkohäirinnän eri muodoista ja niiden esiintyvyydestä, mikä vain vahvistaa ajatusta siitä, että verkkohäirintä ei ole katoava ongelma, ja että verkkohäirinnän vastaisen työn tehostamiselle on edelleen tarvetta. Myös eri ympäristöissä tapahtuvan verkkohäirinnän parempaa huomiointia tarvitaan, sillä vastauksistakin kävi ilmi, että pelitaitojen haukkumista, nimittelyä ja ahdistelevia kommentteja esiintyy myös videopeleissä (Sisäministeriö 2019, 45).

7.4 Verkkohäirinnästä kertominen ja kertomatta jättäminen

Verkkohäirintäkokemuksistaan kertomatta jättäneiden osuus oli 40,6%, mutta kertoessaan jollekin vastaajat suosivat kavereita ja huoltajia, sekä chatteja ja muita somepalveluja (kuvio 5). Kertomatta jättämisen syynä oli usein nolouden ja häpeän tunne tapahtuneesta, vaikka lapsi tiedostikin, ettei ollut itse tehnyt mitään pahaa. Useampi myös kertoi, ettei tiennyt kenelle kertoa tai oli menettänyt luottamuksen huonojen kokemusten takia. Tässäkin kohdassa nousi monesti esille se, ettei tapahtunutta välttämättä koettu vakavaksi tai sellaiseksi mistä pitäisi ilmoittaa, vaikka kyseessä olikin verkkohäirintää. Myös ”todistusaineiston” puuttuminen vaikeutti verkkohäirinnästä kertomista. Näin lapset vastasivat:

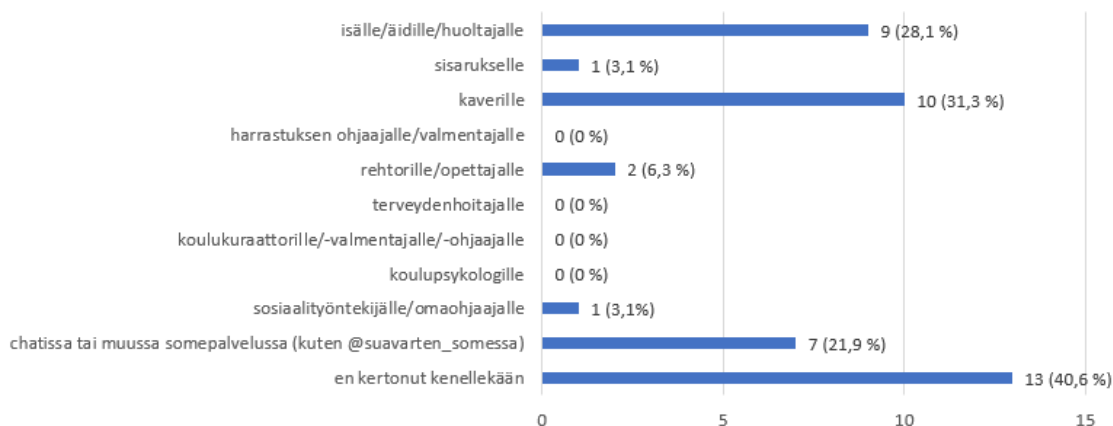
”Koska en oo varma oliko se häirintää”

”En kokenu sitä tarpeelliseksi kun se ei mun mielestä ollu niin vakava juttu, vaikka vissii häirinnästä on kyse”

”En kertonut nudeista koska hävetti että mulle oltiin lähetelty”

”Koska ne sano et se oli vaa vitsi ja sit ei niistä olis voinu kertoa kenellekään ku ne kuvat oli jo kadonnu”

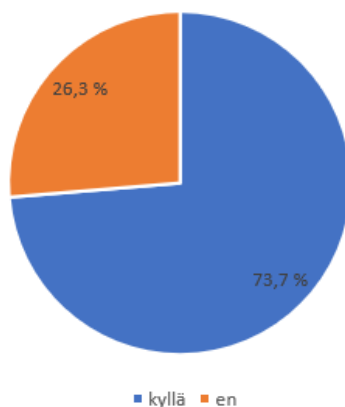
Jos sua on häiritty verkossa, kerroitko siitä jollekin?

KUVIO 5. Verkkohäirinnästä kertominen. n=32.

Kertomatta jättäneiden suuresta osuudesta huolimatta 73,7% vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että tiesi kenelle voi kertoa ja kenen kanssa puhua jos näkee tai kokee verkkohäirintää (kuvio 6). Tässä oli vastausten mukaan usein kyse siitä, että luotettavia aikuisia kyllä löytyi, mutta heidän kanssaan verkkohäirinnästä puhumista ei kuitenkaan aina koettu mukavana tai auttavana asiana.

Tiedätkö kenelle voi kertoa ja kenen kanssa puhua
jos näet tai koet verkkohäirintää?

KUVIO 6. Onko ketään kenelle kertoa ja kenen kanssa puhua verkkohäirinnästä.
n=38.

Vanhemmille verkkohäirinnästä kertomista lapset eivät kokeneet mieluisaksi etenkin sen takia, koska vanhemmat reagoivat siihen negatiivisesti tai koska vanhemmilta puuttui oikeaa tietoa verkkomaailmasta. Kaksi lasta oli kääntynyt opettajien tai rehtorin puoleen verkkohäirinnän suhteen, ja yksikään ei ollut puhunut häirinnästä esimerkiksi koulukuraattorin, -valmentajan tai -ohjaajan kanssa. Eri ympäristöt ja tilanteet, missä verkkohäirintää nähtiin ja koettiin vaikutti kertomatta jättämiseen, ja myös aikuisten suhtautuminen häirintään ja verkkomaailmaan vaikutti kertomista ja puuttumista:

”En tienny kenelle kertoo ku se ei ollu niinku koulukiusaamista”

”En kertonut muille sen jälkeen kun äiti ei ymmärtänyt koska ei ollut muita”

”Vanhempani kieltäisi minua sen jälkeen olemasta somessa”

”Yritin äitille selittää mutta ei ymmärtänyt mutta tietää nyt kuitenkin”

9 lasta oli kuitenkin kertonut verkkohäirinnästä huoltajalleen, ja kaikkia vanhempia epäluottamus ei tietenkään koske. Lapset mainitsivat kertoneensa verkkohäirinnästä vanhemmilleen, koska heidän välillään on luottamuksellinen ja avoin keskusteluympäristö:

”Koska luotan äitiini”

”Silloin vielä tuntui hyvältä että äiti tietää kaiken”

”Koska vanhemmat ovat luotettavia, ja olemme hyvin avoimia tällaisista asioista”

Kavereilleen lapset kertoivat verkkohäirinnästä usein vertaistuellisissa tarkoituksissa, ja kertomista helpotti myös aiheen nouseminen helposti puheenaiheeksi. Useamman kaverit olivat kokeneet samoja asioita verkossa tai vähintäänkin tiesivät, mitä kaikkea verkossa voi tapahtua. Häirinnästä saatettiin puhua hyvinkin avoimesti ja samaistua muiden kokemuksiin, mutta sen suurempia tekoja ei tehty häirinnän estämisen tai siitä ilmoittamisen suhteen:

”Kavereiden kans tuli puheeksi kuvien pyytely netissä ja mainitsin asiasta”

”Puhuttiin kavereiden kaa ku ne on kans kokenu samaa, et niille on kans sanottu ilkeesti peleissä”

”Puhuttiin kaverin kanssa kuinka outoo se oli ja hän oli myös saanu sellasia outoja linkkejä luokkalaisilta”

Sua varten Somessa -sosiaalisen median kanavat mainittiin avovastauksissa myös useampaan kertaan. Verkkohäirinnän puheeksi otossa niitä suosittiin etenkin helpon saavutettavuuden takia ja koska kanavilla puhutaan verkkohäirinnästä monipuolisesti. Sua varten Somessa -sosiaalisen median kanavat olivat myös erittäin tärkeitä niille lapsille, joilla ei ollut ketään kenen puoleen kääntyä aiheen suhteen.

”Kerroin koska en oikein uskalla irti”

”En ole uskaltanut kertoa kenellekkään muulle”

”Suavarten snäppi chätissä olen puhunut koska siellä on helppo puhua ja siellä yleensä puhutaan juuri niistä aiheista”

”Sua varten tyypit on mukavan oloisia joten kiusamisesta yms oli luetettavaa kertoa”

Tieto siitä, että lapset eivät edelleenkään aina uskalla kertoa verkkohäirinnästä aikuisille on erittäin huolestuttavaa, ja aikuisten olisikin syytä pysähtyä miettimään, mistä tämä voisi omalla kohdallaan johtua. Se, että lapsi ei uskalla tai kehittää kertoa verkkohäirinnästä, ei usko kenenkään olevan halukas auttamaan tai ei usko kertomisen auttavan, ovat olleet jo pitkään kertomatta jättämisen syitä muidenkin tutkimusten mukaan, ja tähän on ehdottomasti saatava muutos (Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola 2014, 116).

Luotettavuus, tiedon jakaminen lapsille ja omasta tietoisuudestaan kertominen korostuivat lasten vastauksissa jo kyselyn alussa, ja palaan tähän vielä kappa-

leessa 7.6. Asenteisiin verkkohäirintää kohtaan on saatava muutosta niin aikuisten kuin lastenkin osalta, sillä kuten vastauksista kävi ilmi, lapset eivät aina suhtaudu verkkohäirintään vakavasti. Verkkohäirinnän merkitys lapselle vaikuttaa suoraan avun tarpeeseen ja avun pyytämiseen, ja voikin olla yleinen syy sille, miksi verkkohäirinnästä ei kerrota kenellekään (Fagerlund ym. 2014, 116). Tämä suhtautuminen voi kuitenkin johtaa jopa verkkohäirinnän yleistymiseen ja helpottumiseen, kun tekijät näkevät, ettei verkossa tapahtuvaa häirintää pidetä niin pahana tai vakavana asiana (Haasio 2013, 62).

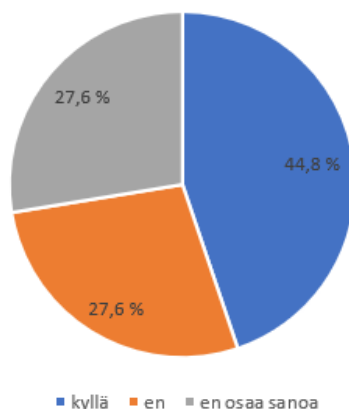
On myös tärkeää muistaa muidenkin kuin lapsen lähipiirissä olevien aikuisten ja ammattilaisten rooli. 7 lasta oli kertonut verkkohäirinnästä chatissa tai muussa sosiaalisen median palvelussa ja avovastauksissa Sua varten Somessa -hanke mainittiin hyödylliseksi useampaan kertaan. Nykyään on olemassa useita auttajatahoja, jotka tekevät työtä verkossa, ja verkkoperustaisen työn onkin havaittu madaltavan avun pyytämisen kynnyksiä, kun se on ajasta ja paikasta riippumattomaa ja tarjoaa anonymiteetin suojan. Verkkoperustainen työ voi tarjota lapsille myös vertaistukea tietyille kohderyhmille tai yhdistäville kokemuksille tarkoitettujen chattien ja keskustelupalstojen muodossa. (Merikivi ym. 2011, 42–44.)

7.5 Avun saaminen ja oma toiminta

Riippumatta siitä, kenelle lapset kertoivat verkkohäirinnästä, joukossa oli sekä hyviä että huonoja kokemuksia, ja tunne avun saannista vaihteli. Kertoessaan verkkohäirinnästä jollekin 44,8% koki saaneensa siitä apua, mutta ”en ole varma” ja ”en” vaihtoehtojen valinneiden osuudetkin olivat suuret, 27,6% molempien vaihtoehtojen kohdalla (kuviot 7). Verkkohäirinnästä kertomisen jälkeen olo saattoi olla avovastausten perusteella helpottunut, vapautunut, tuettu ja toiveikas, taikka pettynyt, yksin jätetty ja sekava. Lapset mainitsivat myös yhdistelmiä hyvästä ja pahasta olostani:

”Helpottunut mutta kyllä se kertominen jännitti ja pelotti”
”Vähän sekava”
”Helpottunut ja pelokas”
”Pelotti et mitä seuraavaks tapahtuu”

Jos kerroit verkkohäirinnästä jollekin, saitko siitä apua?

KUVIO 7. Avun saaminen. n=29.

Niissä tapauksissa, kun verkkohäirinnästä kertominen auttoi lasta, nousi vastauksissa yleisiksi teemoiksi häirinnän loppuminen, kannustus puhumiseen, saatu tieto verkkohäirinnästä ja apu estojen ja jopa rikosilmoitusten teossa. Ne lapset, jotka olivat itse tai yhdessä muiden kanssa puuttuneet verkkohäirintään jollain tavalla, tunsivat itsensä jälkeensä vahvoiksi ja ylpeiksi. Kaikkia näitä yhdistäväksi teemaksi nousi ylpeys itsestä avun hakijana tai antajana.

”Kuraattori kannusti kaikkia puhumaan nii kerroin sit”
 ”Häirintä loppui ja en kuullut tyypistö enää”
 ”Ope kerto luokalle verkkohäirinnästä ja miks silleen ei saa tehdä ja myöhemmin jotain luokkalaisia otettiin puhutteluun”
 ”Saimme isomman porukan mukaan auttaamaan kun olin selittänyt kaikille mitä kävi”
 ”Paljon auttoi, sain paljon tietoa ja tukea”

Mutta aina apu ei ollut lasten odotusten tai tarpeiden mukaista, ja muutama mainitsi myös verkkohäirinnän jatkuneen puuttumisesta huolimatta. Silloin kyse oli usein puutteellisista puuttumisen keinoista, joissa luotettava aikuinen ei joko osannut auttaa ollenkaan, tai yritti auttaa mutta tuloksetta. Nämä tilanteet aiheuttivat lapsille usein häpeän, toivottomuuden, ärsyyntyneisyyden ja vihaisuuden tunteita.

”Ope pyysi et kaikki poistais ne kuvat mut ei kukaan oikeesti poistanu niitä”
 ”Kerroin äidille mut se ei osannu auttaa. Mutta ku ite sanoin ryhmässä että voitteko jo lopettaa tollaset ilkeet viestit nii ne lopetti”

”Opettaja sano koko luokan edessä et toisista ei saa levitellä kuvia ilman lupaa ja nolotti kun kaikki tiesi heti et se puhuu mun kuvista”
 ”Estettiin se eka tyyppi mut ku aina tuli vaa uusia tyyppejä kiusaamaan nii ei äiti enää tienny mitä tehdä. Annoin sit vaa olla ja ne jatko viel vähän aikaa kunnes näki etten vastaa”

Yksittäiset lapset myös mainitsivat, ettei kertomiselle ja aikuisten puuttumiselle ollut tarvetta, koska lapset olivat itse estäneet häiriköivät käyttäjät. Oma toiminta häirintätilanteessa korostui myös silloin, kun lapset näkivät, kuinka jotakuta toista häiritään verkossa. Monivalintakysymykseen vastanneista 20 lasta oli ymmärtänyt, että verkkohäirintä on väärin ja ettei niin saisi tehdä, 18 oli puolustanut häiritettyä henkilöä, 8 oli ilmoittanut häirinnästä ylläpidolle ja 9 kertoi häirinnästä jollekin. (Kuvio 8.)

KUVIO 8. Oma toiminta nähdessään verkkohäirintää. n=34.

Lapsilla on siis kykyjä ja tahtoa puuttua verkkohäirintään itse, mikä on tullut esille aikaisemmissakin tutkimuksissa. Lapset ja nuoret ovat ilmaisseet mieltään siitä, että verkkohäirintään puuttuminen ei ole pelkästään aikuisten asia, vaan myös lasten ja nuorten oma toiminta nähdään merkityksellisenä. (Rahja 2021, 17.) Käytetyimpiä keinoja itsensä ja muiden puolustamisessa ovat häiriköijän ilmiantaminen tai estäminen, tilin muuttaminen yksityiseksi, yksityisviestin kautta pyyntö häirinnän lopettamiselle ja kommentteissa toisten puolustaminen (Rahja 2013, 15; Ratilainen 2020, 11; Rahja 2021, 17). Puuttumiseen ryhdytään usein rohkeammin jos verkkohäirintä kohdistuu omaan kaveriin, mutta etenkin ryhmänä ja anonyymiteetin suojan takaa puuttuminen koetaan usein helpommaksi myös tuntemattomia puolustaessa (Rahja 2021, 12–13).

7.6 Asiat, jotka helpottavat verkkohäirinnästä kertomista

Asioita, jotka lasten mielestä helpottavat verkkohäirinnästä kertomista aikuiselle oli monia. Niistä yleisimmät olivat kuitenkin aikuisen vähättelemän asenne, luotettavuus ja turvallisuus. Näihin usein liitettiin vaihteluvollisuus, fyysisesti ja henkisesti turvallinen tila sekä se, että auttaja oli tuntematon eli ei kaveri tai tuttu. Lapsille oli usein tärkeää myös se, että asiasta sai ensin kertoa jollekin ilman että siitä kerrottaisiin heti vanhemmille tai tehtäisiin julkisia toimenpiteitä. Myös lapsen omaan tahtiin eteneminen ja pala kerrallaan purkaminen olivat merkittäviä, kertomista helpottavia tekijöitä. Tuntemattomaan auttajaan liittyen useampi nosti esille myös verkon välityksellä tapahtuvan kertomisen ja joskus siihen liittyi myös anonyymiteetin mahdollisuus. Tässä muutamia lasten ajatuksia kertomista helpottavista asioista ja sellaisten ihmisten piirteistä, kenelle olisi helppoa kertoa verkkohäirinnästä:

”Sellainen henkilö, joka ei ”vähättele” tietoja, vaan ottaa kaikki jutut, mitä kerrotaan, tosissaan ja puuttuu niihin”

”Ymmärtäväinen, luotettava ja sellanen kuka ei tuomitse”

”Todella luotettavalle joka ei tuntisi ketään mun tuttua jolle se vois kertoa mitä oon sille sanonu”

”Jollekin joka ei heti oo laittamassa vanhemmille viestiä vaan keskustele ensin minun kanssa asian läpi ja sitten mietittäisiin yhdessä sitä että kenelle tätä asiaa jatketaan”

”Suoraan netin välityksellä joko tuntemattomalle tai tutulle”

”Anonyymisti jollekin ammattilaiselle”

Lapset olivat hyvin tietoisia monien aikuisten tiedon puutteesta verkkomaailmasta, ja moni nostikin esille ajan tasalla pysymisen ja oikean tiedon tärkeyden. Myös se, että aikuiset tuovat esille omaa auttamiskykyään sekä tietoisuuttaan verkkomaailmasta ja verkkohäirinnästä, olivat oleellisia. Näin lapset saavat tiedon siitä, kenen kanssa kokemastaan tai näkemästään voi varmasti puhua.

”Jos se aikuinen tietää tästä häirinnästä jotain ja osaa puhua tästä”

”Ihminen joka ymmärtää ja kuuntelee. Vanhempani ajattelevat että some on vaarallinen paikka joten en uskalla heille kertoa mitään”

”Jos se ottaa asian tosissaan ja haluaa auttaa oikeesti”

”Jos se ymmärtää asiasta jotain oikeesti”

”Sellanen joka kertoo et se osaa auttaa just tietyissä jutuissa”

Monet lasten mainitsevat piirteet toistuivat myös seuraavassa kohdassa tavoista, joilla lasten mielestä pitäisi puuttua verkkohäirintään. Jos lapsi tiesi, että aikuinen suhtautuu verkkomaailmaan negatiivisesti, ei lapsi usein halunnut kertoa hänelle tapahtuneesta. Mutta mitä enemmän lapsella oli varmuutta toisen tiedoista ja ymmärryksestä verkkomaailmaa kohtaan, sitä suuremmalla todennäköisyydellä verkkohäirintä otettiin puheeksi.

Vastauksissa näkyivät selkeästi dialogisuuden ja ratkaisukeskeisyyden piirteet. Aikuisen on osoitettava lapselle, että aidosti välittää tämän voinnista ja kohtaamista haasteista, ja on valmis työskentelemään niiden ratkaisemiseksi. Lapset tarvitsevat merkkejä siitä, että aikuinen on ymmärtänyt lapsen kokemukset ja tunteukset, ja että ne otetaan tosissaan juuri sellaisina kuin ne ovat. Tämä on oleellista myös ratkaisujen rakentamisen kohdalla, ja silloin aikuisen on myös viestittävä siitä, että pitää lasta kyvykkäänä ja muutokseen pystyvänä. (De Jong & Berg 2016, 45–46, 49–50, 63.) Kohtaamisissa pitäisikin pyrkiä oppimaan toisiltaan, ja verkkohäirinnän kohdalla tämä tarkoittaa erityisesti sitä, että aikuinen oppisi tuntemaan lapsen käsityksiä ja maailmaa. Luottamuksellisen suhteen, uskon ja toivon rakentaminen sekä kaikkietävän aikuisen roolista irti päästäminen auttavat sekä lasta että aikuista puhumaan verkkohäirinnästä, kasvatuksellisuutta ja aikuisen vastuita tietenkään unohtamatta. (Nivala & Rynänen 2019, 113–115.)

Lapsilta tiedon saaminen verkkomaailmasta ja -häirinnästä ovat myös kirjallisuudessa suositeltuja tapoja oman tiedon lisäämisessä. Riippuen työympäristöstä, ammattilaiset voivat muun muassa tehdä lapsille anonyymeja verkkokyselyjä tai pitää ryhmäkeskusteluja, joiden kautta kartoittaa lasten ja nuorten kokemaa ja näkemää verkkohäirintää, sen muotoja ja esiintyvyyttä sekä toiveita puuttumisen suhteen. Tiedon pohjalta myös muulle työyhteisölle ja muille aikuisille tiedon jakaminen verkkohäirinnästä ja siihen puuttumisesta lisäävät aikuisten kykyä auttaa lapsia verkkohäirintätilanteissa, ja lisäävät lasten ja nuorten avun saannin mahdollisuutta. (Kowalski ym. 2012, 161–162, 165–169.)

Tärkeää on myös huomioida lasten maininnat verkkovälitteisen työskentelyn ja anonymiteetin tärkeydestä lapsille. Niin kuin aikaisemmin kerroinkin, anonymiteetin tarjoaman suojan on todettu madaltavan vaikeista asioista puhumisen ja avun hakemisen kynnyksiä. Anonymiteetti vaikuttaa myös siihen, kuinka avoimesti

lapset uskaltavat keskustella aikuisen kanssa. Verkossa tuntemattoman auttavan aikuisen kanssa voi olla helpompaa puhua myös sen takia, että lapseen ei kasvokkaiseen kohtaamiseen verrattuna kohdistu samanlaisia odotuksia, ja myös ”riski” seurauksille on hyvin minimaalinen, ellei jopa olematon. Verkkooperustainen työskentely myös mahdollistaa avun pyytämisen silloinkin, kun lapsella ei ole ketään muuta, kenen puoleen kääntyä häpeän tai yksin jäämisen takia. (Merikivi ym. 2011, 31, 47.)

7.7 Tavat, joilla lapset toivoivat verkkohäirintään puuttuttavan

Lapset olivat listanneet monia tapoja, joilla heidän mielestään pitäisi puuttua verkkohäirintään. Kuten edellisessä kappaleessa jo mainittiinkin, oman tietoisuuden ja auttamiskyvyn tuominen esille on tärkeimmässä asemassa. Tiedon jakaminen verkkohäirinnästä, sen seurauksista ja siitä, miten toimia eri tilanteissa, helpottaisi lasten mielestä asian puheeksi ottoa, avun pyytämistä sekä omaa toimijuutta. Tähän liittyi olennaisesti myös se, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevät sekä vanhemmat hankkisivat itselleen enemmän ajankohtaista ja oikeaa tietoa verkkomaailmasta ja -häirinnästä.

”Verkkohäirinnästä pitäisi puhua enemmän kaikkialla ja kertoa vaarat”

”Kerro että osaat auttaa. Ja että tiät verkkohäirinnästä. Et sit tietäis kenelle voi kertoa tästä.”

”No et kerro mitä se häirintä on et kaikki tietäis onko itelle käyny niin. Ja sit et kerro mitä pitäis tehdä ja auttaa siinä myös”

”Ymmärtää paremmin mitä netissä tapahtuu”

Vastauksissa painotettiin myös sitä, että lapsen oma tieto turvallisesta verkkokäyttäytymisestä, verkkohäirinnästä ja puuttumiskeinoista eivät yksin riitä, vaan myös aikuisten on muun muassa otettava yhteyttä häiritsijöihin ja ylläpitoon. Lapset toivoivat, että häiritsijöille ja kiusaajille tulisi seurauksia huonoista teoista. Lapsille oli tärkeää myös se, että puuttumisen jälkeen aikuinen vielä varmistaisi, että puuttuminen oikeasti auttoi.

”Ottaisin häiritsiään tai netti alustan ylläpitäjään yhteyttä ja asia tulisi selvittää tavalla tai toisella”

”Pitäisi ilmiantaa häiritsijät sekä tukea nuorta”

”Aikuisten täytyisi puhua järkeä kiusaajille”

”Että oikeesti tekee asialle jotain ja kattoo et se häirintä loppuu oikeesti”

”Katsoa että se varmasti toimii”

Muutaman lapsen kohdalla ajatukset verkon käytön valvomisesta jakautuivat kahtia. Oli niitä, joiden mielestä lasten verkon käyttöä tulisi vahtia enemmän, kun taas toiset toivoivat enemmän ymmärrystä. Myös toiveet bottien kiellolle kokonaan, sisällön vahvemmalle rajoittamiselle ja tapaan kuvien poistamiseen kaikilta mainittiin.

”Verkkohäirintään voisi puuttua siten, että aikuiset jotenkin valvoisivat somen käyttöä”

”Auttais jos aikuinen ei olisi vihainen eikä tarkastaisi puhelinta”

”Loppettaisin kaikki botit ja rajoittaisin sisältöä”

”Jos levitellää nudei nii pitäis poistaa ne nudet jotenkin kaikilta”

Lapset tiedostivat myös sen, että aina vain lasten läheisimpien aikuisten toimet eivät riitä. Muutamat toivoivat yhteydenottoa poliisiin matalammalla kynnyksellä ja rikosilmoitusten tekoa:

”Ilmoittaisi poliisille”

”Nettipoliisille kertoo tilanteesta”

”Mielestäni kaikista häirintä tapauksista täytyisi ottaa yhteys poliisiin”

”Kannataa kertoa vanhemmille/huoltajalle, ja/tai tehdä rikosilmoitus”

Tarve aikuisten tiedon lisäämiselle ja siitä viestimiselle ovat olleet mukana lasten vastauksissa koko kyselyn läpi, ja sen tärkeyttä ei voi mitenkään vähätellä. Näiden lisäksi tarve tiedon jakamiselle myös lapsille tuli esille kyselyn loppupuolella. Lapset toivoivat saavansa aikuisilta enemmän tietoa verkkohäirinnän eri muodoista, miten itse voi toimia verkkohäirintätilanteissa ja siitä, kenelle verkkohäirinnästä voi varmasti kertoa. Tässä ratkaisevassa asemassa ovat etenkin mediakasvatus, medialukutaito ja ”netiketti”. Niiden kautta lapsille voidaan opettaa erilaisten verkon alustojen käyttöä ikätason mukaisesti, vuorovaikutustaitoja verkossa, kykyä ymmärtää verkkoympäristöjen sääntöjä ja toimia niiden mukaan sekä millaiseen verkkokäyttäytymiseen liittyy riskejä ja mikä taas edistää hyvinvointia. (Haasio 2016, 94–95, 97–98; Laitinen ym. 2020, 33.) Vanhempia ja muita aikuisia kannustetaan hankkimaan tätä tietoa itselleen ja jakamaan myös lapsille tietoa verkkohäirinnästä ilmiönä, tietoa sen vääryydestä sekä eri toimintaohjeista,

joita lapset voivat noudattaa verkossa. Ja tässäkin kohdassa nousee jälleen ker-
ran tärkeäksi omasta auttamishalusta ja -kyvystä viestiminen lapsille, jotta turval-
lisen ja luotettavan aikuisen löytäminen olisi mahdollista mahdollisimman monille.
(Kowalski ym. 2012, 163–166.)

Lapset toivoivat myös auttamisen tehokkuuden parempaa seuraamista sekä yh-
teydenottoja poliisiin matalammalla kynnyksellä. Huomio lasten tilanteen seuraa-
misesta onkin erittäin tärkeä, sillä ei ole harvinaista, että esimerkiksi kiusaaminen
jatkuisi vielä puuttumisen jälkeenkin. Ratkaisevaa onkin se, että aikuiset kykeni-
sivät yhteistyöhön, osapuolten kohtaamiseen ja oikeasti tekisivät verkkohäirinnän
pysäyttämisen eteen konkreettisia tekoja eivätkä vain kertaluonteisesti pyydä häi-
ritsijöitä lopettamaan. (Rosvall 2021.) Kappaleessa 5.4 käsitellyn seksuaalirikos-
lain uudistuksen (2022) myötä myös poliisiin yhteydenottojen ja rikosilmoitusten
teon voitaisiin olettaa helpottuvan ja yleistyvän, kun uusi laki tulee koskemaan
myös verkossa tapahtuvaa seksuaalista häirintää ja ahdistelua (Strömberg
2022).

7.8 Tavat, jotka eivät toimi verkkohäirintään puuttumisessa

Päinvastoin taas huonoiksi keinoiksi puuttua verkkohäirintään koettiin etenkin se,
jos kertomisen jälkeen lasta rangaistiin älylaitteen tai verkon käytön rajoittami-
sella tai syylistämällä varomattomuudesta. Lapset kertoivat, että rangaistuksen
saaminen kertomisen jälkeen yleensä vain huononsi lasten vointia.

”Eristäytyä someista, syyttää varomattomuudesta”

”Sanoo vaa et älä oo siel netissä”

”Et sanoo et oo vähemmän siel netis”

”Puhelimen tai äppien ottaminen pois”

”Valittaa sille lapselle mitä lapsi teki väärin”

Aikuisten puhe- ja käyttäytymistyyliissä myös liiallinen kyseleminen, ainoastaan
verkkohäirintää kokeneelle puhuminen ja ilman apua ja eteenpäin ohjausta jättä-
minen ärsytti useita. Monissa myös herätti vahvoja tunteita ”älä välitä” ja ”älä tee
noin” -lauseet, joita aikuiset olivat sanoneet lapsille tai häiritsijöille. Näiden lau-
seiden ei koettu johtavan mihinkään eivätkä ne auttaneet verkkohäirintätilan-
teissa.

”Sanomalla että älä välitä vaan”
 ”Että vaan sanoo et silleen ei saa tehdä”
 ”Se että opettaja tai vanhemmat sanoo lempeellä äänellä että voitko lopettaa niin se ei auta yhtään”
 ”Ainoastaan ”uhrille” puhuminen ja ”ensi kerralla et sitten hyväksy snäpissä niitä tuntemattomia”- keskustelu”
 ”Se että aletaan sanomaan että no ne on vaan poiki/tyttöjä ja ett se kuuluu niitten luonteeseen”
 ”Jos alkaa valittii sille ketä kiusataan että esim: oma ongelma että sun köyttäjätili on julkinen”

Myös vain ylhäältäpäin ohjeiden antaminen, ”minä tiedän, sinä et” -asenne ja ilman oikeaa tietoa toimiminen olivat lasten mielestä huonoja tapoja puuttua verkkohäirintään. On myös huomioitava, ettei myöskään oletta lasten osaavan hoitaa itse kaikki asiat verkossa.

”Että vaan sanoo mitä pitäis tehdä”
 ”Että olettaa vaa et me kyl osataan ite hoitaa nää nettijutut”
 ”No se et ei tiedä nettihäirinnästä mitään ja sanoo vaa et lopettakaa tai et älä oo siel netissä”
 ”Kun ne ei ymmärrä mitä netissä tapahtuu mut sanoo et tietää”

Oli ikävää huomata, kuinka älylaitteen ja verkon käytön rajoittaminen ovat edelleen käytössä olevia rangaistusmuotoja verkkohäirinnän seurauksena. Lapset kertoivat sen vähentävän luottamusta aikuisiin ja tekivät kertomisesta vaikeampaa. Verkon käytön rajaaminen ja kiusatun poistuminen verkosta eivät ole ratkaisu ongelmaan vaan käyttöön on otettava paremmat ennaltaehkäisy- ja puutumiskeinot (Nieminen 2018). Lapsen verkon käyttöä ei myöskään loppujen lopuksi voi kovin hyvin kontrolloida täysin, sillä lapset löytävät kyllä keinoja kiertää rajoitukset. Kiellettyä sisältöä voi katsoa esimerkiksi kodin ulkopuolella tai kaverien luona, takavarikoidun älylaitteen sijaan käyttää muuta laitetta, verkkoon mennä salaa, luoda useita profiileja ja ottaa kielletyt sovelluksetkin käyttöön jotain muuta kautta. (Haasio 2013, 60–61; Suoninen 2013, 140.) Rajoitukset ja rangaistukset usein myös korottavat kertomisen kynnyksiä, sillä verkon käyttö on merkittävä osa lasten sosiaalista elämää, mutta samalla lapsi tiedostaa rikkoneensa sääntöjä eikä halua menettää verkon käytön mahdollisuutta (Agatston ym. 2007, 60; Forss 2014, 55). Jokaisen aikuisen olisikin hyvä pysähtyä miettimään mitä haluaa saavuttaa rangaistuksella ja voisiko saman asian saavuttaa eri tavalla, kuten esimerkiksi keskustelun avulla.

Toisaalta verkkohäirintätilanteissa lapsen jättäminen kokonaan ilman apua on lainlyöntiä, eikä ”älä välitä” -mentaliteettikaan auta oikeastaan mitenkään. Kuten aiemminkin tuli ilmi, lasta voi ohjeistaa olemaan reagoimatta häiritsijöihin, mutta se on hyvin eri asia kuin verkkohäirinnän vähättely. (Forss 2014, 56.) Kun lasten mielestä hyviä puuttumisen keinoja vertaa huonoihin, huomataan dialogisen suhteen sijalla olevan hyvin anti-dialoginen suhde, kun ohjeita annettiin ylhäältäpäin, keskustelulle ei jätetty tilaa ja osapuolten asemat olivat hyvin hierarkkisia (Nivala & Rynnänen 2019, 114–115).

8 POHDINTA

8.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten kokemuksia verkkohäirinnästä ja puuttumistilanteista, ja tavoitteena oli tuottaa tietoa puuttumisen parantamisesta lasten näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiä koskivat verkkohäirinnän esiintyvyyttä ja sen eri muotoja, sekä lasten näkemyksiä verkkohäirinnästä ja puuttumisesta. Tekemäni kyselyn tuloksista saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiini, ja tuloksia voidaan hyödyntää puuttumisen kehittämisessä sekä lasten näkemysten paremmassa huomioinnissa. Koska vastauksia saatiin vain 38, ei tuloksia voida yleistää koskemaan kaikkia lapsia, mutta siitä huolimatta tuloksista huomaa verkkohäirinnän hälyttävän tilanteen sekä tarpeen paremmille toimintatavoille.

Verkkohäirintää esiintyi eniten lasten suosimilla sosiaalisen median alustoilla ja verkkoalustoilla, mutta myös muutama vanhempi sivusto mainittiin. Tällaisen tiedon tutkiminen säännöllisin väliajoin on ratkaisevan tärkeää oikeassa paikassa ja oikeaan aikaan toimimisen kannalta. Tieto auttaa myös ottamaan verkkohäirintää ja verkkoilmiöitä helpommin puheeksi, ja avaa ovia yhteisille keskusteluille lasten kanssa. Olisi myös tärkeää tutkia ja ottaa tehokkaammin huomioon millaiset tilanteet, ilmiöt, ajattelumallit ja verkkoalustojen ominaisuudet helpottavat verkkohäirintää tai johtavat siihen. Niistä pitäisi kertoa myös lapsille ja opettaa heille, miten niistä huolimatta verkkohäirintä on hyvin loukkaava ja väärä teko ja millaisia seurauksia siitä voi olla sen osapuolille.

Tulokset osoittivat, että 9–14-vuotiaat kokevat ja näkevät verkossa eniten seksuaalista häirintää ja ahdistelua, ja suurin osa verkkohäirinnästä liittyy kuviin ja loukkaaviin kommentteihin tai viesteihin. Vaikka tieto olikin jollain tasolla ennalta-arvattavissa aikaisempien tutkimusten ja yhteiskunnallisten keskustelujen perusteella, on tieto silti erittäin huolestuttava. Lapset eivät kuitenkaan ole aikuisten tekemää verkkohäirinnän vastaista työtä vastaan vaan kritiikki kohdistuu siihen, millä tavalla aikuiset tekevät tätä työtä. Jokainen aikuinen voisikin miettiä, mitkä ovat omat valmiudet auttaa lasta verkkohäirintätilanteessa ja miten omia valmiuksia voisi parantaa.

Lasten mielestä etenkin vanhempien tietoisuus verkkomaailmasta on edelleen heikkoa ja että monet suhtautuvat verkkomaailmaan liiallisella pelolla. Huolen ilmaisemisessa ei ole mitään väärää, mutta jos lapsi kokee saavansa rangaistuksen kertoessaan aikuiselle verkkohäirinnästä, nostaa tämä kertomisen kynnyistä merkittävästi. Rangaistukset olivatkin toinen erittäin usein vastauksissa esiin noussut kritiikin kohde. Puhelimen takavarikointi, verkon käytön rajoittaminen ja syyllistäminen varomattomuudesta eivät lasten mielestä ratkaise ongelmaa. Rangaistusten ja oman asennoitumisen taustalla olevia tekijöitä tulisikin pohtia tarkkaan. Jos lapsen verkon käytön rajoittamisella halutaan suojella lasta, voisi miettiä, millä muilla tavoilla tämän voisi saavuttaa. Vastavuoroiselle keskustelulle olisi tässä hyvä kohta, sillä sen avulla aikuinen ja lapsi pääsevät jakamaan ajatuksiinsa, oppimaan toisiltaan ja sopimaan yhdessä sopivista toimenpiteistä. Oman oikean tiedon määrän lisääminen voi myös helpottaa omia pelon ja epävarmuuden tunteita, jotka saattavat johtaa tällaiseen lasten kritisoimaan toimintaan.

Tarve lapsen kanssa samalle tasolle laskeutumiselle, kiinnostukselle, kokemusten ja tuntemusten kunnioitukselle, molemminpuoliselle tiedonjaolle ja yhteisten ratkaisujen tekemiselle korostuivat lasten vastauksissa. Myös ennaltaehkäisy olisi lasten mielestä otettava paremmin huomioon. Lapset toivoivat enemmän tietoa verkkohäirinnästä, sen eri muodoista, seurauksista ja siitä, miten itse voi toimia nähdessään tai kokiessaan verkkohäirintää. Samalla jokaisen lapsen yksilöllinen kokemus verkkohäirinnän vakavuudesta on otettava huomioon, sillä lapset saattoivat jättää kertomatta verkkohäirinnästä myös sen takia, koska eivät kokee tapahtunutta vakavana ja osasivat itsenäisesti toimia tilanteessa.

Ratkaisevan tärkeäksi osoittautui se, että aikuiset tuovat omaa tietoisuuttaan, taitoja ja halua puuttua verkkohäirintään esille, ja tätä pitäisi lasten mielestä tapahtua enemmän. Näin lapset saavat tiedon siitä, kenen kanssa asiasta voi puhua, ja myös luottamus ja usko tilanteen ratkeamiselle kasvavat sen myötä. Lapset myös mainitsivat anonyymien vuorovaikutuksen ja verkkovälitteisen työn madaltavan kertomisen kynnyistä, ja verkkoon vietävää työtä ja Sua varten Somessa -hankkeen tapaisia toimijoita kaivataan selkeästi. Tämä tieto avaa mahdollisuuksia muillekin toimijoille kokeilla työskentelyä verkossa tai mahdollistaa lapsille jokin tapa asian puheeksi ottoon anonyymisti.

8.2 Luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuutta arvioidaan usein tarkastelemalla tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia, mutta niiden sopivuutta laadullisten tutkimusten luotettavuuden arvioinnissa on pohdittu paljon. Koska laadullinen tutkimus korostaa tutkittavien näkemyksiä ja mielipiteitä, ja tutkimusdata on usein sanallista, ei määrällisen tutkimuksen luotettavuuden mittareita voida aina soveltaa. Laadullisessa tutkimuksessa keskiössä onkin totuuden luotettavuuden arviointi, mikä ei aina ole kovin yksinkertaista. Tutkittavista aiheista ja ilmiöistä harvoin on olemassa vain yhtä ainoaa totuutta, ja huomioitavaa on myös se, että jokaisen henkilön totuus on yksilöllinen. Tutkimusten kautta voidaan kuitenkin päästä yhteisymmärrykseen siitä, mikä on kaikista yleisin ja monia totuuksia yhdistävä totuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 158–164.) Koska jokaisen lapsen kokemus verkkohäirinnästä ja sen vakavuudesta on erittäin yksilöllinen, ei yhdentyypistä vastausta voida mitenkään saada jokaiselta. Vastauksista voidaan kuitenkin havaita monia merkittäviä yhtäläisyyksiä ja verrata niitä aikaisempiin tutkimuksiin, minkä avulla saadaan selville tulosten luotettavuus. Yksilöllisyys näkyy ja tulee näkymään muissakin tutkimuksissa, mutta merkittäviä yhtäläisyyksiä ja toistuvia teemoja on havaittavissa.

Koska kysely julkaistiin verkkohäirintään erikoistuneen hankkeen sosiaalisessa mediassa, on tämän vaikutus vastauksiin otettava huomioon. Vaikka hankkeen julkaisua kyselystäni jakoivatkin omilla sivuillaan monet muutkin lasten ja nuorten kanssa työtä tekevät henkilöt ja tahot, saattoivat kyselyn silti löytää ja siihen vastata pääosin ne lapset, joilla oli kokemuksia verkkohäirinnästä. Toisaalta tietoa verkkohäirinnän yleisyydestä ei saisi missään nimessä vähätellä, sillä kohdejoukosta ja ajankohdasta huolimatta valitettava tosiasia on se, että lapset ja nuoret kohtaavat ja kokevat verkkohäirintää nykyään erittäin paljon. Kyselyni tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä kaikkia lapsia koskeviksi etenkin vastausten rajallisen määrän takia, mutta tulokset kertovat silti verkkohäirinnän hälyttävästä tilanteesta ja toimintatapojen kehittämisen tarpeesta.

Myös kyselyn rakenne liittyi tulosten luotettavuuteen. Vaikka rakensinkin hankkeen kanssa kyselystä lapsille mahdollisimman helposti ymmärrettävän, ei lasten tulkintoja eri kysymyksistä voida kontrolloida täysin. Huomioni kiinnittyi etenkin siihen, kun monivalintakysymyksessä verkkohäirinnästä kertomisesta kaksi lasta

valitsi kertoneensa opettajalle tai rehtorille, mutta myöhemmin avovastauksissa opettajat mainittiin kolmessa eri vastauksessa. Saman monivalintakysymyksen kohdalla yksikään lapsi ei myöskään ollut valinnut koulukuraattori-vaihtoehtoa, mutta myöhemmin yhdessä avovastauksessa lapsi mainitsi puhuneensa koulukuraattorin kanssa. Kyseessä saattavat toki olla tilanteet, missä lapsi ei suoraan kertonut verkkohäirinnästä opettajalle tai koulukuraattorille, tai pyytänyt heiltä apua, mutta opettaja tai koulukuraattori olivat ne henkilöt, jotka auttoivat tai kuullivat lasta.

Sosiaalialan työntekijöiden ammattietiikan – ja myös tutkimusetiikan – yksi tärkeimmistä periaatteista on asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Tutkittavan on voitava itse päättää, haluaako osallistua tutkimukseen ja tämä koskee myös lapsia. Lain mukaan huoltajat päättävät alaikäisten lastensa asioista, mutta toisaalta jos tutkimus ei vahingoita lasta ja lapsi kykenee itse muodostamaan näkemyksensä tutkittavasta aiheesta, luvan pyytämistä ei vaadita. Lapsi saa ilmaista mielipiteitään ja oikeuksien toteutumisen kannalta hänen olisi pystyttävä osallistua tutkimukseen kenenkään estämättä, jos yllä olevat seikat toteutuvat. (Pekkarinen 2018; Heikkinen 2018, 7, 12–18.) Tämän lisäksi tekemäni verkkokyselyn alussa viestin osallistujille heille ymmärrettävällä tavalla siitä, miten tutkimukseen osallistutaan, mitä tutkimuksessa tutkitaan sekä miten ja mihin tietoja käytetään. Kyselyyn vastaaminen oli myös täysin vapaaehtoista ja kyselyn täyttämisen sai keskeyttää halutessaan. Kyselyn alussa oli myös sähköpostini mahdollisia yhteydenottoja varten. (Pekkarinen 2018; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–10.) Eettisyyden näkökulmasta erityisen tärkeää oli myös lasten vastausten luottamuksellinen käsittely ja käyttö. Kun valitsin tekstiini liitettäviä lasten vastauksia varmistin, ettei valituista vastauksista voisi tunnistaa ketään vastaajaa. Lapset saattoivat joskus kertoa hyvinkin yksityiskohtaisesti kokemaansa verkkohäirinnästä tai puuttumistilanteista, ja tunnistettavuuden mahdollisuuden takia näitä vastauksia ei lue tekstissäni. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 12–13.) Opinnäytetyön valmistuessa viestimme yhteistyötahoni kanssa heidän sosiaalisessa mediassa tutkimuksen tuloksista ja siitä, mistä julkaistun oppinäytetyön löytää.

9 JATKOTUTKIMUSAIHEET

Tulosten perusteella voidaan todeta, että verkkohäirintään puuttumisessa on edelleen varaa kehittämiselle, ja samalla olisi erittäin tärkeää tarttua selkeään mahdollisuuteen lasten ja aikuisten väliselle yhteistyölle. Tiedon jakamista lapsille ja aikuisille olisi selkeästi tehostettava, ja tässäkin voisi hyödyntää lasten ja aikuisten yhteistä tiedonjakoa.

Mielestäni muun muassa kouluissa toimivien sosionomien ja vanhempien tiedon tutkiminen olisi seuraavaksi hyvin oleellista. Tämän kautta voitaisiin nähdä heidänkin toiveet ja tarpeet aiheen suhteen, sekä saada tuoretta tietoa heidän suhtautumisesta verkkohäirintään ja oikean tiedon määrästä. Tässä anonyymi verkkokysely olisi varmasti helpoin tutkimusmenetelmä, mutta toisaalta pienryhmähaastattelut olisivat erinomainen menetelmä tiedon keräämiselle ja yhteiselle oppimiselle.

Vanhemmille ja koululaisille voisi myös järjestää jonkinlaisen toiminnallisen opetustuokion, missä kaikki saisivat tietoa verkkohäirinnästä, sen eri muodoista sekä hyvistä ja huonoista toimintatavoista sen puheeksi otossa. Samalla osallistujien kanssa voisi tehdä jonkun pohdintaa ja tiedonjakoa vaativan tehtävän, joka liittyisi aiheeseen. Tämän kaltaista toimintaa olisi hyvä järjestää jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ihan ala-asteellakin. On erittäin tärkeää, että lasten ääni tulee kuulluksi, ja seuraava askel olisi heidän äänen jakaminen myös vanhemmille ja muille lasten tukiverkostossa oleville.

Yhteistyöhön liittyen verkkohäirinnästä ja siihen puuttumisesta voisi tehdä jopa pienen konkreettisen oppaan, jonka tekoon voisi osallistaa lapsia. Oppaan voisi tehdä yhden tietyn koulun kanssa paikan päällä, ja kerätä lasten ja nuorten ajatuksia ja mielipiteitä jopa kaikilta luokilta.

Verkkohäirintä on edelleen erittäin ajankohtainen ilmiö ja sen tutkimista on ehdottomasti jatkettava, jotta tieto pystyisi ajan tasalla. Lasten mielipiteiden ja näkemysten ottaminen mukaan tutkimuksiin antaa myös asiakaslähtöisempää tietoa aiheesta ja auttaa kehittämään puuttumista juuri heidän tarpeisiin sopiviksi.

LÄHTEET

Agatston, P.W., Kowalski, R. & Limber, S. 2007. Students' Perspectives on Cyber Bullying. *Journal of Adolescent Health* 41, 59–60. Viitattu 5.3.2022. <https://www.jahonline.org/action/showPdf?pii=S1054-139X%2807%2900368-0>

De Jong, P. & Berg, I.K. 2016. Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. 3. painos. Furman, B. & Mattila, A. (suom.) Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.

Ebrand Group Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut. 2019. Suomessa asuvien 13–29-vuotiaiden nuorten sosiaalisen median palveluiden käyttäminen ja läsnäolo. Verkkosivu. Viitattu 7.5.2022. <https://wordpress.ebrand.fi/so-mejanuoret2019/>

Fagerlund, M., Peltola, M., Kääriäinen, J., Ellonen, N. & Sariola, H. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Viitattu 17.6.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutkimus_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Forss, M. 2014. Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki: Crime-Time.

Haasio, A. 2013. Netin pimeä puoli. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Haasio, A. 2016. Koukussa nettiin. Lapset, nuoret ja verkon vaarat. Helsinki: Avain.

Hamarus, P., Holmberg-Kalenius, T. & Salmi, S. 2015. Opas kiusaamisen jälkihoitoon. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikkinen, A. 2018. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 2. painos. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.

Huttula, H. & Karhumaa, L. 2021. Digitaalinen väkivalta näkyväksi. Materiaali nuorille ja nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille. Sosionomin tutkinto-ohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 21.10.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/506923/Huttula_Heli_Karhumaa_Linnea.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Iso-Jaakkola, M. 2017. ”No ei, ku sit ne rupeis kiusaamaan vielä enemmän...” Tutkimus nuorten ajatuksista some-kiusaamiseen puuttumisesta. Nuorisotyön ja kansalaistoiminnan koulutusohjelma. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 21.10.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126804/Iso_Jaakkola_Maarit_.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Juhila, K. 2018. Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino Oy.

Juhila, K. n.d. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Verkkosivu. Viitattu 6.2.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>

Juusola, A., Simola, T., Tasa, J., Karhu, E. & Sillfors, P. 2021. Grooming lasten silmin -selvitys 11–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemasta groomingista nettissä. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry. Viitattu 6.7.2022. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/04/23144001/grooming_lasten_silmin_2021-2.pdf

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kanste, O., Halme, N. & Perälä, M-L. 2016. Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, palveluista ja kouluuyhteisöstä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2016. Viitattu 18.3.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130406/URN_ISBN_978-952-302-622-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kowalski, R.M., Limber, S.P. & Agatston, P.W. 2012. Cyberbullying. Bullying in the Digital Age. E-kirja. 2. painos. Chichester: Wiley-Blackwell. Viitattu 20.6.2022. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/reader.action?docID=822111>

Laitinen, H-L., Valoaho, S., Kylmälahti M. & Vaaranen-Valkonen, N. 2018. Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry. Viitattu 14.1.2022. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2018/08/31131602/Sexting_raportti_web-002.pdf

Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L. & Lahtinen, M. 2020. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. Helsinki: Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2020:3a. Viitattu 13.5.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kiusaamisen_vastainen_työ_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf

Lakeus, M. & Keskinen, L. 2021. Verkossa satutetut. Selvitys naisiin ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan verkkohäirinnän seurauksista. Helsinki: Naisten Linja Suomessa ry. Viitattu 5.3.2022. https://assets.ctfassets.net/pbxhiiawat8h/77ZBbcKYCsv2YfLeI5Axn2/6aab09d758fd0ba-caf33bba34c69a28e/Verkossa_satutetut_raportti.pdf

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 5.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. 2011. Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries. Lontoo: EU Kids Online. Viitattu 24.4.2022. <http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet%28Isero%29.pdf>

Loisto settlementti. n.d. Sua varten Somessa -hanke. Verkkosivu. Viitattu 11.4.2022. <https://loistosetlementti.fi/sua-varten-somessa/>

Merikivi, J., Timonen, P. & Tuuttila, L. 2011. Sähköä ilmassa. Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön. E-kirja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 111. Viitattu 22.1.2022. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisu/sahkoailmassa.pdf>

Myllyniemi, S. & Berg, P. 2013. Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. E-kirja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja nro 64. Viitattu 30.1.2022. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoria_liikkeell_verkko.pdf

Mäntylä, J-M. 2022. Tänä kesänä uusi somepalvelu on kivunnut latauslistojen kärkeen – Berealissa ei tavoitella siloiteltua insta-imagoa. Yle Uutiset 14.8.2022. Viitattu 17.8.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12575627>

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Nieminen, H. & Pörhölä, M. 2011. Puheenvuoro: Lasten ja nuorten verkkokiusaamisen tutkimushaasteita. Prologi - Puheviestinnän vuosikirja 2011, 74–85. Viitattu 20.6.2022. <https://journal.fi/prologi/article/view/95974/54358>

Nieminen, J. 2018. Tapa ittes! Vitun majava! Vedä ittes jooon! – Riikka vei nettikiusaamisen oikeuteen. Yle Uutiset 03.05.2018. Päivitetty 01.07.2019. Viitattu 23.2.2022. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/05/03/tapa-ittes-vitun-majava-veda-ittes-jooon-riikka-vei-nettikiusaamisen-oikeuteen>

Nivala, E. & Ryyänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Nuorisolaki 21.12.2016/1285. Viitattu 5.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>

Opintokeskus Sivis. n.d. Kyselylomake. Verkkosivu. Viitattu 8.3.2022. <https://www.ok-sivis.fi/jarjestoarvioinnin-ilmansuuntia/arvioinnin-tiedonkeruumenetelmia/kyselylomake.html>

Pekkarinen, E. 2018. Kuka suostuu lasten ja nuorten tutkimuksessa? Vastuullinen tiede. Verkkosivu. Julkaistu 15.3.2018. Päivitetty 16.09.2019. Viitattu 03.12.2021. <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/kuka-suostuu-lasten-ja-nuorten-tutkimuksessa>

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Viitattu 20.7.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Peura, J., Pelkonen, M. & Kirves, L. 2009. Miksi kertoisin, kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 15.2.2022. <http://www.mentalhealthpromotion.net/resources/mlk-kiusaamiskyselyraportti-web.pdf>

Poliisi. n.d. Nuori rikoksentekijä. Verkkosivu. Viitattu 10.7.2022. <https://poliisi.fi/nuori-rikoksen-tekija>

Pöyhönen, V. 2021. Noidankehästä pois. Voiko koulukiusaamisen kierteen katkaista. Helsinki: Tammi.

Rahja, R. 2013. Nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa. Helsinki: Mediakasvatusseura ry. Viitattu 21.2.2022. http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/nuorten_mediamaailma_pahkinankuoressa1.pdf

Rahja, R. 2021. Nuoret ja nettikiusaaminen. 12–17-vuotiaiden näkemyksiä nettissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta. Kyselyraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 16.2.2022. <https://cdn.mll.fi/prod/2021/04/21124054/nuoret-ja-nettikiusaaminen-kyselyraportti-mll-2021.pdf>

Rahja, R. & Helenius, J. 2019. Vanhempi, pura häirinnästä ja ahdistelusta kertomisen esteet. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Blogi. Julkaistu 21.1.2019. Viitattu 21.5.2022. <https://www.mll.fi/blogi/vanhempi-pura-hairinnasta-ja-ahdistelusta-kertomisen-esteet/>

Ratilainen, N. 2020. Free to be online? Tyttöjen ja nuorten naisten kokemuksia verkkohäirinnästä Suomessa. Helsinki: Plan International Suomi. Viitattu 12.4.2022. https://plan.fi/wp-content/uploads/2021/04/verkkohairinta-suomessa_raportti2020.pdf

Rikoslaki 19.12.1889/39. Viitattu 11.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rosvall, M. 2021. Koulukiusaamista kitketään uusin keinoin – tutkimuksessa lapsille näytetään kuvitteellisia puhutteluvideoita ja etsitään tunnekylmiä piirteitä. Yle Uutiset 12.4.2021. Viitattu 15.7.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11875010>

Salasuo, M. 2021. Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020. E-kirja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja nro 161. Viitattu 11.6.2022. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/05/lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2020-web.pdf>

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-Kustannus Oy.

Sisäministeriö. 2019. Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisien toimien tehostaminen. Helsinki: Sisäministeriö. Sisäministeriön julkaisuja 2019:23. Viitattu 2.4.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161613/SM_23_19_Sanat%20ovat%20tekoja%20Vihapuhe%20ja%20nettikiusaamisen%20vastaisten%20toimien%20tehostaminen_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S. & Hasebrink, U. 2020. EU Kids Online 2020. Survey results from 19 countries. Lontoo: Eu Kids Online. Viitattu 28.7.2022. <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-March2020.pdf>

Strömberg, J. 2022. Uusi laki seksuaalirikoksista perustuu suostumukseen – lue tästä, kuinka pykälät muuttuvat. Yle Uutiset 27.6.2022. Viitattu 30.6.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12508786>

Suoninen, A. 2013. Lasten mediabarometri 2012. 10–12-vuotiaiden tyttöjen ja poikien mediankäyttö. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 62. Viitattu 16.5.2022. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastenmediabarometri2012.pdf>

Sutelainen, O. 2021. Nettihäirinnän muodot ja nuorten kokemukset nettihäirinnästä. Yhteisöpedagogikoulutus. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Opin näytetyö. Viitattu 21.10.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/753845/Sutelainen_Otto.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Tolkki, K. 2022. Hallitus esittää raiskaustuomioiden kiristämistä – suostumuksen puute huomioidaan, jatkossa keskeistä on uhrin oma tahto. Yle Uutiset 17.02.2022. Viitattu 2.7.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12320466>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Julkaisuja 3/2019. Viitattu 30.5.2022. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Yhdenvertaisuuslaki. 30.12.2014/1325. Viitattu 25.7.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. n.d. Häirintä. Verkkosivu. Viitattu 20.7.2022. <https://syrijinta.fi/hairinta>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Viitattu 12.2.2022. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Kettukuja, M. Digitaalisen nuorisotyön asiantuntija. 2022. Teams-haastattelu 5.9.2022.

LIITTEET

Liite 1. Kysely

Verkkohäirintään puuttuminen

Moikka!

Mä oon Ana, 22v, kolmannen vuoden Sosionomi opiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta! Teen opinnäytetyötä siitä, mitä mieltä 8-14 vuotiaat nuoret ovat verkkohäirintään puuttumisesta. Tämän kyselyn avulla kerään työlleni tärkeää tietoa tästä aiheesta. Suuri kiitos sinulle siitä, että vastaat tähän kyselyyn!

Kysely on täysin nimetön, eli kukaan ei näe että juuri sinä vastasit siihen.

Kysely tehdään yhteistyössä Sua varten Somessa -hankkeen kanssa, ja vastauksia käsitellään luottamuksellisesti opinnäytetyössäni sekä hankkeen työssä.

Kysymykset, joiden oikeassa yläkulmassa on punainen tähti, ovat pakollisia. Kysely on auki 15.5 asti.

Jos sulle tulee jotain kysyttävää tästä kyselystä, voit laittaa viestiä osoitteeseen anastasia.byleeva@tuni.fi.

Mutta mitähän se verkkohäirintä oikein on?

Nettikiusaaminen saattaa olla sulle jo ennestään tuttu sana, ja voit ajatella sen näin: verkkohäirintään kuuluu nettikiusaaminen sekä paljon muutakin.

Verkolla tässä tarkoitetaan kaikkia netissä olevia sivuja, kuten somet, keskustelupalstat ja nettipelit.

Tässä kyselyssä keskitytään netissä tapahtuvaan kiusaamiseen, ahdisteluun ja seksuaaliseen häirintään.

Verkkohäirintää voi olla jostakin ihmisestä juoruilu ja valehtelu netissä, ilkeiden viestien tai kommenttien

lähetettyä sekä toisten tietojen levittäminen ilman lupaa. Se voi olla myös paljon muutakin, kuten

seksuaalissävyytteistä kommentointia, alastonkuvien vastaanottamista ilman lupaa ja sellaisten levittelyä,

ahdistelua, uhkailua ja muuta hämmentävää, ahdistavaa tai pahalta tuntuvaa viestittelyä ja kommentointia.

Mieti, oletko kuullut näistä ennenkin.

Minkä ikäinen olet *

- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14

Onko sua koskaan häiritty verkossa? *

- kyllä
- ei
- en ole varma

Jos sua on häiritty verkossa, kerroitko siitä jollekin?

- isälle/äidille/huoltajalle
- sisarukselle
- kaverille
- harrastuksen ohjaajalle/valmentajalle
- rehtorille/opettajalle
- terveydenhoitajalle
- koulukuraattorille/-valmentajalle/-ohjaajalle
- koulupsykologille
- sosiaalityöntekijälle/omaohjaajalle
- chatissa tai muussa somepalvelussa (kuten @suavarten_official)
- en kertonut kenellekään
- Muu...

Miksi kerroit juuri hänelle/heille? (mainitse myös, millaisesta häirinnästä oli kyse)

Pitkä vastausteksti

Millainen olo sulla oli kertomisen jälkeen?

Pitkä vastausteksti

Jos et kertonut kenellekään, miksi et kertonut?

Pitkä vastausteksti

Oletko nähnyt, kuinka jotakuta toista häiritään verkossa? *

- kyllä
- en
- en ole varma

Jos näit, kuinka jotakuta toista häirittiin verkossa, miten toimit?

- Ymmärsin, että niin ei oikeasti saisi tehdä
- Puolustin häirittyä
- Ilmoitin häirinnästä somealustan ylläpidolle
- Kerroin asiasta jollekin
- Kutsuin jonkun muun puuttumaan tilanteeseen
- En toiminut mitenkään
- Muu...

Missä olet nähnyt tai kokenut verkkohäirintää?

- snapchat
- whatsapp
- videopeleissä
- youtube
- tiktok
- instagram
- jodel
- keskustelupalstat
- Muu...

Jos kerroit verkkohäirinnästä jollekin, saitko siitä apua?

- kyllä
- en
- en osaa sanoa

Miten se auttoi / miksi ei auttanut? (mainitse myös, mistä verkkohäirinnän muodosta oli kyse)

Pitkä vastausteksti

.....

Millainen olo häirintään puuttumisesta jäi?

Pitkä vastausteksti

Mikä auttaisi sua kertomaan verkkohäirinnästä jollekin aikuiselle? Kuvaile millaiselle henkilölle * olisi helppoa kertoa

Pitkä vastausteksti

Kuvittele, että juuri sinä saat päättää miten verkkohäirintään tulisi puuttua. Mitä mielestäsi * aikuisten pitäisi tehdä ja miten toimia? (mainitse myös, mistä verkkohäirinnän muodosta kerrot)

Pitkä vastausteksti

Entä minkälaiset keinot eivät sun mielestä auta tai eivät ole hyviä tapoja puuttua verkkohäirintään? *

Pitkä vastausteksti

Tiedätkö kenelle voi kertoa ja kenen kanssa puhua jos näet tai koet verkkohäirintää? *

kyllä

en